

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури**

Наратив дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»

Кваліфікаційна робота
студентки IV курсу бакалаврату
освітньої програми,
**«Зарубіжна література та англійська мова:
теорія і методика навчання»,**
спеціальність – 014.02 Середня освіта
Анни Сергіївни ВОДЯН
Науковий керівник:
д.філол.н., проф.
Лідія МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА
Рецензент:
д.філол.н., доцент
Ольга БОЙНІЦЬКА

Засвідчую, що у цій бакалаврській роботі
немає запозичень з праць інших авторів без
відповідних посилань
Студентка _____

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри зарубіжної літератури
№ ____ від «__» _____ 20__ р.
завідувач кафедри _____
д.філол.н., проф. Лілія МІРОШНИЧЕНКО

Київ – 2024

Водян Анна

Анотація

Проблематика дитинства тривалий час перебуває у колі зацікавлення філософів, істориків, соціологів, психологів, педагогів, митців – широкого кола тих, хто намагається пізнати й осмислити цей складний і важливий феномен.

Сучасний світ переживає етап важливих трансформацій, що формує відповідний контекст для перегляду звичних уявлень про роль та місце дитини у суспільстві. Отож, вивчення художнього світу дитинства стає все більш актуальним. Аналіз літератури про дітей та дитинство як один із важливих напрямків літературознавства надає нові можливості для розуміння цього складного явища. Комплексне дослідження дитинства, що охоплює не лише психологічні та фізіологічні аспекти але й цілісну картину життя дитини, є ключовим напрямком сучасних гуманітарних наук. Зміна ракурсу дослідження дитинства та погляду на саму дитину зумовлюється потребою виховання гармонійно розвиненої особистості.

Здійснене дослідження було проведене з метою проаналізувати концепцію дитинства в історичному, філософському та літературному контекстах, окреслити роль Люсі Мод Монтгомері у розвитку дитячої літератури, показати особливості наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» та розробити методичні рекомендації щодо вивчення роману на уроках зарубіжної літератури в 7 класі закладу середньої освіти відповідно до Модельної навчальної програми «Червона рута» (2023 р.).

Об'єктом дослідження є роман канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів».

Предметом дослідження є репрезентація художнього наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів», специфіка поетики, організація викладу та функціонування художньої картини світу в призмі авторського стилю Люсі Мод Монтгомері, а також методична концепція вивчення цього твору у 7 класі закладу середньої освіти.

У роботі ми проаналізували науковий дискурс дитинства в різні історичні періоди, описали способи зображення дитини та дитинства у літературі, визначили місце Люсі Мод Монтгомері в просторі літератури про дітей, також проаналізували наратив дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» із подальшим моделюванням системи уроків за цим романом на уроках літератури в 7 класі.

Ключові слова: «Енн із Зелених Дахів», Люсі Мод Монтгомері, наратив, дитина, дитинство, методика вивчення твору.

Abstract

For a long time, the problems of childhood have been of interest to philosophers, historians, sociologists, psychologists, teachers, artists - a wide range of those who are trying to understand this complex and important phenomenon.

The modern world is going through a stage of important transformations, which forms an appropriate context for revising the usual ideas about the role and place of the child in society. Therefore, the study of the artistic world of childhood is becoming more and more relevant. The analysis of literature about children and childhood, as one of the important directions of literary studies, provides new opportunities for understanding this complex phenomenon. A comprehensive study of childhood, covering not only psychological and physiological aspects, but also a holistic picture of a child's life, is a key direction of modern humanitarian sciences. Changing the perspective of childhood research and the view of the child itself is due to the need to educate a harmoniously developed personality.

The research was carried out in order to analyze the concept of childhood in historical, philosophical and literary contexts, to outline the role of Lucy Maud Montgomery in the development of children's literature, to show the features of the narrative of childhood in Lucy Maud Montgomery's novel «Anne of Green Gables» and to develop methodological recommendations for studying the novel on in the lessons of foreign literature in the 7th grade of a secondary school in accordance with the Model Curriculum «Red Route» (2023).

The object of the study is the novel «Anne of Green Gables» by the Canadian writer Lucy Maud Montgomery.

The subject of the research is the representation of the artistic narrative of childhood in the novel «Anne of Green Gables» by Lucy Maud Montgomery, the specificity of poetics, the organization of the presentation and functioning of the artistic picture of the world in the prism of the author's style of Lucy Maud Montgomery, as well as the methodological concept of studying this novel in the 7th grade of a secondary school.

In the work, we analyzed the scientific discourse of childhood in different historical periods, described the ways of depicting a child and childhood in literature, determined the place of Lucy Maud Montgomery in the space of literature about children, and also analyzed the narrative of childhood in Lucy Maud Montgomery's novel «Anne of Green Gables» with further modeling system of lessons based on this novel in literature classes in the 7th grade.

Key words: «Anne of Green Roofs», Lucy Maud Montgomery, narrative, child, childhood, method of studying the work.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДИТИНСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ КОНТЕКСТ	10
1.1. Історико-філософський контекст дитинства.....	10
1.2. Дитинство у світовій літературі.....	16
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. ДИТИНСТВО ЯК ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА У РОМАНІ ЛЮСІ МОД МОНТГОМЕРІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ»	23
2.1. Люсі Мод Монтгомері у світовій літературі про дітей	23
2.2. Особистість дитини як домінанта художнього світу роману «Енн із Зелених Дахів»	31
Висновки до другого розділу	37
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ РОМАНУ ЛЮСІ МОД МОНТГОМЕРІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ» У 7 КЛАСІ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	39
3.1. Доля дівчинки-сироти в романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»	40
3.2. «Гра в радість» як провідна ідея роману і літературна традиція.....	46
Висновки до третього розділу	51
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Проблематика дитинства тривалий час перебуває у колі зацікавлення філософів, істориків, соціологів, психологів, педагогів, митців – широкого кола тих, хто намагається пізнати й осмислити цей складний і важливий феномен.

Питанням дитинства та місця, яке воно займає в історії людства, здавна займаються філософи, але особливість цього періоду була усвідомлена відносно недавно. В педагогічній науці минулого дитинство розглядалося як унікальний феномен. Жан-Жак Руссо вперше говорить про дитинство як про особливий етап життя.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що сучасний світ переживає етап важливих трансформацій, що формує відповідний контекст для перегляду звичних уявлень про роль та місце дитини у суспільстві. Також важливість уважного прочитання одного зі значних та художньо своєрідних сегментів літератури – літератури про дітей і дитинство – видається своєчасним і перспективним.

Концепція дитинства лише відносно недавно – у другій половині ХХ ст., стала об'єктом педагогічних, психологічних та соціологічних досліджень (К. Г. Юнг, Е. Г. Еріксон та ін.). Але дитинство зазвичай досліджується лише в одному аспекті: як, наприклад, психологічні або фізіологічні стани. Але як цілісна категорія дитинство зазвичай опиняється поза межами досліджень. На нашу думку, погляд на дитину та ракурс, у якому аналізується дитинство має адаптуватися до актуальних викликів та потреб сучасного світу й наукових концепцій. Актуальність дослідження проблематики дитинства зумовлюється надскладними історико-культурними, світоглядними, ціннісними трансформаціями, які переживає людство у першій третині ХХІ століття, коли центром наукової парадигми у різних галузях гуманітаристики стає гармонійна особистість.

Метою дослідження є проаналізувати концепцію дитинства в історичному, філософському та літературному контекстах; окреслити роль Люсі

Мод Монтгомері у розвитку літератури про дітей; показати особливості наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»; розробити методичні рекомендації щодо вивчення роману на уроках зарубіжної літератури в 7 класі закладу середньої освіти відповідно до Модельної навчальної програми «Червона рута» (2023 р.).

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науковий дискурс дитинства в різні історичні періоди;
2. Описати способи зображення дитини та дитинства у світовій літературі;
3. Визначити місце Люсі Мод Монтгомері в просторі літератури про дітей;
4. Проаналізувати наратив дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»;
5. Змодельовати систему уроків за романом Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» на уроках зарубіжної літератури в 7 класі закладу середньої освіти.

Об'єкт дослідження: роман канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів».

Предмет дослідження: репрезентація художнього наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів», специфіка поетики, організація викладу та функціонування художньої картини світу в призмі авторського стилю Люсі Мод Монтгомері, а також методична концепція вивчення цього твору в 7 класі закладу середньої освіти.

Методологічну основу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: філософські та педагогічні трактати («Історія дитинства у призмі століть: суспільна історія сімейного життя» та «Дитина і сімейне життя за Старого порядку» Філіппа Ар'єса, «Еміль, або про виховання» Жан-Жака Руссо); праці вітчизняних та зарубіжних літературознавців (С. В. Білецька, О. В. Квас, Н. В. Кочубей, Р. А. Кохан, Л. В. Мацевко-Бекерська, К. С. Ніколенко, В. Черні та ін.). При написанні методологічної частини беремо до уваги роботи, присвячені методиці викладання зарубіжної літератури («Методика викладання

світової літератури в середніх навчальних закладах» Л. Ф. Мірошниченко, «Сучасний урок зарубіжної літератури (5-11 кл.)» О. М. Ніколенко та О. М. Куцевол, «Методика викладання світової літератури (методологічні, психолого-педагогічні аспекти): навчально-методичний посібник» Л. В. Мацевко-Бекерської, О. М. Ніколенко, К. В. Таранік-Ткачук та ін.).

Методи дослідження: аналіз і синтез (для виявлення закономірностей і тенденцій у зображенні дітей та дитинства в літературі), структурний (для опису наративу дитинства в аналізованому творі), історико-літературний (для співставлення зображення дітей в літературі в різні періоди), феміністичний (для опису феміністичних елементів у творчості Люсі Мод Монтгомері), біографічний (для проведення паралелей між життям Люсі Мод Монтгомері та персонажами і сюжетами її творів).

Новизною нашої роботи є дослідження творчості Люсі Мод Монгомері у контексті літератури, зосередженої на проблематиці дитинства, методика вивчення програмових творів авторки за програмою «Червона рута. Інтегрований курс. Література (українська та зарубіжна)» для 7 класу (увійде у дію з 01 вересня 2024 року).

Практичне значення роботи полягає в її методологічному обґрунтуванні та практично-методичному спрямуванні. Результати дослідження можуть бути використані під час підготовки та проведення уроків у 7 класі при вивченні роману «Енн із Зелених Дахів» Люсі Мод Монтгомері.

Структура та обсяг дипломної роботи визначені її метою і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 позиція) і додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 70 сторінок, із них – 58 основного тексту.

Перший розділ роботи: Концептуалізація дитинства: філософсько-історичний та літературознавчий контекст, зосереджений на таких проблемах: зміна погляду на дитину і дитинство в історично-філософському дискурсі та способи зображення дитини в літературі різних епох.

Другий розділ роботи: Дитинство як головна проблема у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» зосереджений на таких проблемах: внесок Люсі Мод Монтгомері у розвиток літератури про дітей і для дітей та зображення нарративу дитинства у романі «Енн із Зелених Дахів».

Третій розділ роботи: Вивчення роману Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» у 7 класі закладу середньої освіти зосереджений на таких проблемах: моделювання системи уроків за романом Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» на уроках літератури в 7 класі.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДИТИНСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ КОНТЕКСТ

1.1. Історико-філософський контекст дитинства

Історичний розвиток супроводжувався трансформацією ставлення до дітей, методів виховання, а також уявлень про дитинство і сім'ю в цілому.

Найпершим періодом в історії формування дискурсу дитинства не випадково вважається доба античності.

Саме в цей період закладся фундамент для розвитку філософії, науки і літератури, а також для нового бачення людини. На тлі цих подій почали формуватися грецькі уявлення про дитину, її вікові особливості та підходи до виховання і освіти – розпочався процес становлення античної концепції дитинства, аналізуючи яку, виділяємо дві її моделі: спартанську та афінську.

Головною метою спартанської моделі було виховання рабовласника, воїна, який підтримує свою державу [26].

В афінській моделі метою було виховати гармонійно розвинену людину, рабовласника. Навчання було різностороннім: розумовим, естетичним та фізичним [26].

Якщо говорити про спільні риси цих двох моделей, то найвиразнішою є доступність освіти для різних верств населення. Навчання у державних та приватних закладах було доступним тільки для привілейованої частини населення. Як для афінської, так і для спартанської моделі виховання, основою стала концепція дитинства, яка була сформована під впливом особливостей тогочасного світу: рабовласництво, дітовбивство, підкидання дітей, сексуальна наруга [26].

Дослідники, говорячи про античну концепцію дитинства, називають ставлення до дитини «абсолютно незначним». Як підтвердження цих слів завжди надається інформація про популярну тогочасну практику – вбивство новонароджених. Ці дії не вважалися ганебними та не засуджувались ніким з

грецьких філософів. Вийнятком був Арістотель – на його думку ця жорстока практика мала б якимось чином обмежуватись.

Окрім дітовбивства, серед античних сімей постійною практикою стали підкидання дітей, продаж їх у рабство, передавання під заставу, їх згвалтування.

Причиною для жорстокого ставлення до дітей, про яке ми згадуємо вище, вважається погляд на людину в античні часи, про що у своїй роботі «Особливості античної концепції дитинства» говорить С. В. Білецька: повноцінними людьми можна було вважати тільки дорослих, тому виховання базувалося на образі дорослої людини. Новонароджені не вважалися людьми, тому дітей, які вмирали до трьох років навіть не ховали як людину. На цю особливість античної ментальності вказує Арістотель, формулюючи завдання вчителя: «Завдання навчання й виховання полягає в тому, щоб із дітей як недосконалих істот, створити досконалих громадян...» [2, с. 45].

Розглядаючи античну концепцію дитинства, слід звернути увагу на факти, які свідчать, що греки мали гарно розвинене уявлення про природу дитини та її вікові особливості. Для греків дитина була «*tabula rasa*» – тобто чистим листом, її тіло та розум вважалися недосконалими і такими, що тільки формувалися. Медичні трактати античності, де згадується вразливість дітей до хвороб та інфекцій, слугують додатковим підтвердженням того, що греки не лише визнавали дитинство як окремий етап життя, але й розуміли особливі потреби дітей у цей період.

Порівнюючи римське та грецьке уявлення про батьківство та дітей дослідники дійшли висновку про їхню схожість [2, с. 46]. Назагал, фахівці стверджують, що римське сприйняття значно перевершило грецьке, адже саме у римлян вперше з'являється «ідея сорому», без якої концепція дитинства не може існувати.

Як у Греції, так і в Римі можемо знайти підтвердження того, що дорослі розуміли дитинство та особливості розвитку дітей, але й водночас маємо факти негативного ставлення до дітей, які вже були наведені вище. З чого можна

зробити висновок, що дорослі не до кінця усвідомлювали усі особливості дитинства та важливість цього періоду в житті.

О. В. Квас у своїй роботі «Світ дитинства епохи Середньовіччя» говорить про те, що середні віки в історії людства характеризували по-різному: період занепаду або ж період становлення доброчинностей. Гуманісти, які вивчали класичну літературу, негативно оцінювали цю епоху. Період із IV до XV ст. кваліфікувався як час варварства і темряви [9, с. 38].

В епоху Середньовіччя, де сім'я не мала пріоритетного значення для людей, діти не були об'єктом пильної уваги та турботи.

У цей час християнство намагалося боротися із практикою дітовбивства, але випадки, що мали місце в період Античності, такі як підкидання дітей та сексуальна наруга поширювалися й надалі. Дослідники пояснюють це тим, що людям того часу була властива проста байдужість, відсутність будь-яких емоційних реакцій щодо дітей. Як стверджує С. В. Білецька «не стільки жорстокість, скільки неучтво призводили до масової наруги над дітьми» [1, с. 36].

Відомий у Європі французький дослідник проблем дитинства Філіпп Ар'єс, який є автором праці «Історія дитинства у призмі століть: суспільна історія сімейного життя» (*Centuries of Childhood: A social History of Family Life*, 1986), вважає, що в період Середньовіччя між дітьми та дорослими не було істотних відмінностей. Поняття дитинства, в сучасному його значенні, та інтерес до цього періоду життя не були характерними для людей аж до Нового часу. Дитинство середньовічних дітей тривало до моменту, поки вони фізично не окріпнуть для виконання якоїсь фізичної праці, після чого, діти ставали вже молодими дорослими, оминаючи основні етапи дитинства [28].

У контексті середньовічної традиції фізичні покарання та позбавлення дітей волі не були приниженням дитини, а вважалися звичним ставленням до гріховної плоті. Існувала думка, що через впокорення відбувається зцілення

душі, завдяки чому, у дітях виховувались терпимість до болю та тілесних випробувань.

Окрім фізичних катувань діти зазнавали психологічного тиску, тобто для вигнання гріха з дітей дорослі цілеспрямовано впливали не тільки на тіло, але й на їх душевний стан. Також, для контролю поведінки, поширеним було використання різних «страшних» фігур, як вовк або сажотрус, який викраде пролізши в димар. Також, варто згадати картину Страшного Суду та Пекла, про які постійно нагадували дітям церковні книги.

Вищенаведені приклади підтверджують, що на дитинстві як на важливому періоді життя було не прийнято зосереджувати увагу, і є свідченнями поверхневого сприйняття дитини.

Тобто в загальній картині Середньовіччя, як і в епоху Античності, дитинство було абсолютно невидимим, непомітним і повністю німим [1, с. 37].

Дослідники пояснюють це сприйняттям церквою шлюбу, як продовження первородного гріха, через що, вважалося, неначе в дитині втілюється помста за гріхи батьків. Саме тому, випадки народження слабких або хворих дітей вважались покаранням за гріховність пращурів. Дитина сприймалася лише як спосіб нагороди або покарання батьків, тому прояви жорстокості до дітей часто фіксуються у цей період [9, с. 39].

Аналізуючи різні джерела, бачимо підтвердження тому, що у період Середньовіччя виховний процес був суворим, та виключав самостійність і свободу вибору дітей, повністю підкорював їх батьківській волі. Під час розгляду питання ставлення до дитини, яке базувалося лише на знаннях про дорослих, доцільно згадати слова британської критикині Жаклін Роуз про те, що «сам акт конструювання дитини часто акцентує увагу на тому, що бажає дорослий» [40, с. 2].

Напротивагу вищенаведеним жорстоким методам виховання, також знаходимо відомості про те, що деякі церковнослужителі виступали проти

популярної практики покарань. Зустрічалися проповідники, які, навпаки, говорили про чистоту дитячої душі та її безгріховність.

Більше того, в XII ст. знаходимо перші спроби спростування, або ж, скоріше, пом'якшення ідеї первородного гріха. П'єр Абеляр в одному зі своїх трактатів висловлює думку про те, що нехрещена дитина навряд чи потрапляє у пекло [1, с. 41].

Виходячи з цього, можемо підсумувати, що середньовічне бачення дитинства коливалося, між думкою про гріховність дитини, та сприйняттям дитини як чистої душі.

Пізніше відбувається зародження ідеї гуманізму, яка є системою поглядів на людину, як на найвищу цінність. У цей період з'являються нові тенденції у розвитку педагогічної думки, багато з яких стосувалися проблем виховання дітей у ранньому віці. У навчанні почали домінувати світські заняття та дисципліни, а ідея абсолютного послуху витіснялася ідеєю гармонійно розвиненої особистості. Нажаль ці зміни стосувалися лише дітей заможних верств населення.

Одним із перших носіїв цих ідей був італійський педагог-гуманіст Вітторіно де Фельтре, якого назвали «першим учителем нового типу». Він заснував школу, яка вважалася «будинком радості», де панував дух гуманізму та вивчалися класичні мови, математика, приділялася увага фізичному вихованню.

Такі письменники-гуманісти як Франсуа Рабле та Еразм Роттердамський, пропагували розвиток інтересів та активності дитини в її взаємодії з навколишнім середовищем, виховання високих моральних якостей починаючи з раннього дитинства.

Саме гуманістичні погляди сприяли розвитку освіти і підвищенню уваги до проблем виховання.

З часом приходить розуміння, що дитина є несвідомою особою, яка здатна на нераціональні вчинки, й з допомогою належного виховання, можна виховати гідного чиновника або ж вправного солдата.

Почали з'являтися спеціальні педагогічні трактати, один з яких – «Еміль, або про виховання» (*Émile, ou De l'éducation*, 1762) Жан-Жака Руссо, який став книжкою на столі кожного просвітника-педагога.

Ідеї англійського мислителя Джона Локка, стали фундаментом для створення сиротинців та притулків для сиріт та жебраків по всій Європі.

Дитина стає цінною для батьків та держави, в результаті чого, розвивалася не тільки педагогіка, а й медицина.

Незважаючи на стрімкий розвиток сучасної педагогічної науки, розширення проблематики та накопичення інформації, все ще залишаються білі плями у питаннях про дитинство, яке багато часу залишалося поза увагою більшості дослідників. Незважаючи на це, сучасники вже не сумніваються у тому, що дитинство є складним психологічним, фізіологічним, педагогічним та соціокультурним явищем. Представники різних дисциплін у більшості випадках аналізували вплив культури на формування концепції дитинства.

Першим, хто розглянув історію дитинства у своїй праці «Дитина і сімейне життя за Старого порядку» (*L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, 1960), вважається французький історик Ф. Ар'єс. Дослідник висунув тезу про те, що дитинство це соціальний конструкт, який змінюється з часовими періодами. Тобто він пов'язав дитинство не тільки із біологічним станом незрілості, а й із соціальним, з колом обов'язків, прав, видів діяльності [29]. Ф. Ар'єс першим висловився проти тогочасної думки про те, що дитинство є універсальним.

Також значний вплив на вивчення дитинства мав психоаналіз Зигмунда Фрейда, який говорив про особливе значення вражень у дитинстві, що визначають подальшу долю людини [15]. Світ, який формується у дитини, відображає його уявлення про власні потреби, правила соціальної поведінки, образ людини, що визначає його рух у дорослий світ.

Можемо спостерігати розвиток вивчення контексту дитинства зі зміною епох. З кожним періодом, дитинство починає вивчатися з різних боків: філософського, педагогічного, психологічного, біологічного, медичного.

Виходячи з цього, без сумнівів можемо стверджувати, що проблема дитинства складна та багатогранна, і тому вимагає комплексного підходу до її вивчення.

1.2. Дитинство у світовій літературі

Питання, як зображувати дитинство у літературі, цікавило митців ще в найдавніші часи. Наприклад, ще у XVI ст. голландський мислитель Е. Роттердамський відкрив світу таке явище як світ дитини, або ж світ дитинства. Його найвизначнішою роботою, яка присвячена проблемі дитинства, вважають педагогічний трактат «Про виховання дітей» (1529), у якому він відверто засуджує несправедливість покарання і пов'язує його із професійною некомпетентністю вчителя та зневагою до дитячої психології.

Говорячи про XVII ст., ми не можемо не згадати англійського філософа Джона Локка, чиї роботи мали значний вплив на розвиток уявлень про дитинство. Однією з головних його ідей є концепція того, що з народження діти не мають вроджених якостей, а натомість здобувають їх залежно від середовища їхнього виховання.

Також, великий вплив на розвиток інтересу до дитини та дитинства мав відомий філософ Жан-Жак Руссо [13, с. 18]. Він підтримував теорію природної людини, у якій стверджувалось, що в кожній особистості закладені безмежні можливості для розвитку. Але, на відміну від чеського педагога та філософа Яна-Амоса Коменського, він мав на увазі не зовнішнє наслідування природи, а те, що виховання та навчання має відповідати природному перебігу розвитку дитини. Саме завдяки Руссо було обгрунтовано потребу врахування індивідуальних особливостей дітей, що дало змогу організувати навчання, яке враховувало їхній психічний розвиток. Філософ вірив, що людина є чистою душею на початку життя, яка наповнена почуттями та природньою поведінкою, тоді як дорослий виступає носієм розуму. Тому, якщо педагогу вдасться відкрити світ почуттів дитини, то він буде на правильному шляху до відкриття контексту дитинства [47]. Ці переконання стали фундаментом для сентиментальної концепції дитинства Руссо, основні положення якої він виклав у своїй книзі «Еміль, або

про виховання» (*Émile, ou De l'éducation*, 1762), у якій також наголошується на педагогічній складовій дитячої літератури.

Контекст дитинства став темою для суспільних дебатів після публікації «Століття дитинства» (1960) – роботи французького історика Філіпа Ар'єса. У цій праці дослідник згадує багато історичних фактів, та стверджує, що тема дитинства тільки почала свій розвиток, хоч і обговорювалась ще з XVI ст. Саме чітке визнання дитинства як окремої фази людського життя було революційним.

В академічному середовищі поняття «дитинство» вважається абстрактним, а зображення його в літературі не є стандартизованим, тому термін має різноманітні визначення, зумовлені різними культурними впливами та поглядами. ЮНІСЕФ дає своє, неакадемічне визначення дитинства, згідно з яким, дитинство – це «безцінний час, коли діти повинні жити без страху, у безпеці від насильства та мають бути захищеними від жорстокого поводження та експлуатації» (переклад мій – А. В.) [50]. Вони також говорять про те, що «дитинство означає набагато більше, ніж просто проміжок між народженням і досягненням дорослого віку» (переклад мій – А. В.) [50], а натомість є процесом становлення особистості, вони наголошують на особливому значенні цього періоду в емоційному розвитку та освіті [50]. Багато фахівців вважають дитинство складним терміном, але всі дослідники мають спільну думку щодо того, що в цей період відбувається набір необхідного досвіду, який потрібен для раннього періоду життя, та який готує дітей до дорослості.

Тема дитинства у літературі пов'язана із зображенням дорослішання, та зазвичай демонструється із точки зору самої дитини або ж з перспективи дорослого, який оглядається на своє дитинство. За допомогою дитячих образів, автори зображають цей період як особливий процес, показують відстань та різницю між дитинством і реальністю дорослого життя.

Образи дитинства у художній літературі можна розглядати з позицій різних підходів:

- історичного – розвиток та зміна дитячих образів з плином часу;

- соціологічного – зображення класових нерівностей та особливостей виховання в різних верствах суспільства;
- етнологічного – дитинство у різних культурах;
- психологічного – втілення в дитячих образах різних психотипів.

Вивчення історико-літературного контексту дає підстави акцентувати на окремих способах зображення дитини та дитинства у літературі:

- діти, як втілення невинності та добродетельності;
- зображення контексту радості через образ дитини;
- перебіг дитинства у важких ситуаціях (сирітство, дитяча праця, булінг тощо);
- розвиток дитини – перехід від дитинства до дорослості, розвиток характеру, особистості, індивідуальності;
- діти в недитячих обставинах (війни, катаклізми, смерть близьких, діти в неблагополучних сім'ях тощо).

Зазвичай зображення дитини є відзеркаленням епохи, в яку був написаний твір, також образи дітей можуть різнитися в залежності від культурної приналежності автора/авторки, що також треба враховувати при аналізі твору.

Говорячи про образи дитинства у світовій художній літературі можна простежити постійну їхню зміну та розвиток. Завдяки мислителям XVIII ст. дитинство почало сприйматися в позитивному ракурсі, і дуже скоро стало улюбленою темою сентиментального роману. Бідність та нещастя невинних дітей стали об'єктом частих згадувань у творах багатьох письменників та письменниць. Протягом цього періоду з'являється думка, що дитяча уява і природа поєднані один з одним.

Проте, сентиментальність не була притаманна лише XVIII ст., у своїх романах Джордж Еліот зображала дитинство за схожими принципами. Вона показувала дітей безтурботними, не навантаженими дорослими проблемами.

XIX ст. виявилось плідним для літератури, зокрема для літератури про дітей і для дітей. У світовій літературі окремо виділена тема дитинства з'явилася

відносно пізно. Тільки романтики сприйняли дитинство не просто як підготовчий етап розвитку людини, а як окремий світ, глибина якого притягує увагу. Однак, повніше, тема дитинства почала виражатися пізніше. Реалістична повість про дитинство стала одним з найцікавіших відкриттів цього періоду [4, с. 296]. Знаємо, що про дітей писали і раніше, але за глибиною та психологічною складовою ранні твори поступаються своїм нащадкам.

З появою реалістичних романів, з'являються образи бідних та знедолених дітей, жертв сімейної та шкільної тиранії, але самі діти залишаються наївними та невинними, стають символом надії, що особливо видно у роботах Чарльза Діккенса. Дитина у його творах стала втіленням любові та невинності на фоні потворності промислового Лондона, він змушує читачів подивитися на світ очима дитини. Багато його творів мають назви, які містять в собі імена дітей – «Пригоди Олівера Твіста» (Oliver Twist, 1838), «Життя Девіда Коперфілда, розказане ним самим» (The Personal History, Adventures, Experience and Observation of David Copperfield the Younger of Blunderstone Rookery, 1849-1850) та інші.

Шарлотта Бронте в «Джейн Ейр» (Jane Eyre, 1847) зобразила самотність та ізоляцію дітей у ворожому серидовищі – позбавленні дитинства, дівчата у школі Ловуд для бідних та сиріт, приречені на життя в жахливих умовах та ранню смерть [32]. У своєму романі, Ш. Бронте засуджує жорстоку практику освітньої системи та демонструє вплив важкого дитинства на життя дорослої людини.

У другій половині XIX ст. одним із авторів, які писали про дітей і для дітей був Льюїс Керрол. Його твори «Пригоди Аліси у Дивокраї» (Alice's Adventures in Wonderland, 1865) та «Аліса в Задзеркаллі» (Through the Looking-Glass, and What Alice Found There, 1871) були створені саме для дитячої аудиторії. Окрім цього, у творах Л. Керрола можна побачити, що означало бути дитиною у Британії в часи їх написання.

Один за одним в Америці з'являються «Пригоди Тома Сойєра» (The Adventures of Tom Sawyer, 1876) та «Пригоди Гекльберрі Фінна» (Adventures Of

Huckleberry Finn, 1884) Марка Твена – історії про втечу з дитинства, боротьбу з правилами та навмисну ізоляцію від суспільства. У його творах демонструється свобода, яка є реакцією на обмеження.

Генрі Джеймс у деяких своїх творах зосереджував увагу виключно на дітях, його цікавила невинність дитинства, а особливо те, як цю невинність можна зіпсувати, якщо помістити персонажа у несприятливе середовище. Так, його твори «Що знала Мейзі» (What Maisie Knew, 1897) і «Поворот гвинта» (The Turn of the Screw, 1898) зображають низку проблематичних концепцій Фрейда – зустріч дітей із сексуальністю та раннє знайомство зі смертю.

У ХХ ст. тема дитинства стала улюбленою для багатьох жанрів: зображення дітей під час війни, вірші, щоденники та інше.

Століття відкрилося американським казково-фентезійним романом Френка Баума «Дивовижний чарівник країни Оз» (The Wonderful Wizard of Oz, 1900), який отримав посередні відгуки, але все ж вважалося, що було в творі щось, що надавало йому особливої привабливості: проста позитивна історія про пригоду дівчинки на ім'я Дороті. Незважаючи на перші, не надто позитивні відгуки, цикл романів отримав багато адаптацій у сучасності.

Українська дослідниця Роксоляна Кохан вважає роман американської письменниці Елеонор Портер «Поліанна» (Pollyanna, 1913) «точкою відліку» або ж «вихідним пунктом» для категорії «радості» у літературі про дітей. За її словами «...роман представив радість буттєвою (екзистенційною) парадигмою, зробив «радість» самим життям». З її твердженням не можна не погодитись, адже роман Елеонор Портер змушує подивитися на життя іншими очима – очима сповненими радості [12, с. 50].

Тоді, як протягом попередніх століть дитинство було так званою «підготовкою» та періодом дорослішання, то на початку ХІХ та ХХ століть з'явилися концепції про збереження дитинства, особливо у таких авторів, як Джеймс Баррі – «Пітер Пен» (Peter Pan, 1906) та Рей Бретбері – «Кульбабове

вино» (Dandelion Wine, 1957). Їхні твори демонструють магію, чудеса та швидкоплинність дитинства.

Простір для дослідження дитинства у літературі доволі широкий. Протягом останніх десятиліть дослідники ставлять більше питань, а письменники різних національностей та поколінь все частіше звертаються до проблеми дитинства, вони зачіпають теми, які раніше не обговорювалися, через що на світ з'явилися різноманітні зображення дітей та дитинства у літературі. Це є підтвердженням усвідомленню витіснення дитини на маргінеси суспільства і намаганням звернути увагу на тих, чиї особливості й психологія пізнані не цілком. Історико-літературний простір дитинства є надзвичайно широким: до нього належать талановиті митці, які в різному тематичному, проблемному, поетикальному дискурсі втілили власне розуміння сутності дитини, її місця у філософсько-естетичній, морально-етичній та інших сферах втілення природи людини. Позаяк наша мета полягає у дослідженні авторського стилю однієї із авторок, яка зосередилася на дитині та дитинстві, а також на моделюванні методичних підходів до вивчення роману Л. М. Монтгомері «Енн із Зелених Дахів», тут обмежуємося загальним оглядом чільних наукових підходів та концепцій художнього осмислення дитинства.

Висновки до першого розділу

Так, сприйняття дитини змінювалося разом з тим як змінювалися епохи. До XVIII ст., починаючи з античності, дитина була чимось не вартим уваги. Багато історичних фактів свідчать про жорстоке ставлення та нехтування батьківськими обов'язками, про те, що до дітей деякий час не ставились як до людей, вважали втіленням гріха, але все почало змінюватись завдяки гуманістам, та після появи праць філософів та педагогів, які стосувалися цієї теми (Ж. Ж. Руссо, Дж. Локк та інші), через що, з плином часу, до дитинства почали ставитися, як до важливої ланки в історії людства. Але, навіть зважаючи на факт зміни погляду на дитину та дитинство, не можна сказати, що більше не залишилося нерозкритих питань і ця тема є повністю дослідженою, так як

зазвичай науковці беруть до уваги лише один з аспектів: психологію або ж фізіологію наприклад. Все ще не було праць, які б дослідили феномен дитинства комплексно, враховуючи всі його особливості, але підвищена увага сучасників до цієї проблеми дає надії на подальше вивчення та розвиток теми.

Зображення дитинства та дітей у літературі розвивалося разом із змінами поглядів на дітей та відповідно залежало від епохи в яку писалися твори, тому маємо різноманітні зображення дитинства та образи дітей: сирітство, експлуатація дітей, діти в екстримальних ситуаціях, наївні та такі, що втілюють радість та чесність, тощо.

РОЗДІЛ 2. ДИТИНСТВО ЯК ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА У РОМАНІ ЛЮСІ МОД МОНТГОМЕРІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ»

2.1. Люсі Мод Монтгомері у світовій літературі про дітей

В останні роки ХІХ століття літературна традиція у Канаді перебувала на етапі активного формування, а найбільш поширеним жанром був історичний роман [37]. Пізніше, письменники частіше почали звертатися до власного досвіду і повертатися до дитинства.

Зображення дитинства у канадській літературі першої половини ХХ століття є багатограним та часто поєднується з такими темами як: смерть, втрата близьких, сирітство та з іншими глибоко емоційними темами. Дитинство зображується не просто як безтурботний період, а й як час пізнання світу, себе, суспільних цінностей, переживання перших серйозних внутрішніх конфліктів. Оповідь подій з дитячої точки зору у творах часто є способом саморефлексії автора, поглядом на своє минуле.

Люсі Мод Монтгомері є однією з письменниць Канади, чиї твори мають багато поціновувачів. Як зазначає К. С. Ніколенко: «творчість Л. М. Монтгомері є багатогранною та складною, вона оновила жанр роману виховання, збагативши його новими темами і проблемами: вплив літератури і культури на становлення особистості, роль дружби в житті молодої людини, творча реінтерпретація довколишньої дійсності як засіб подолання внутрішніх конфліктів тощо» [22, с. 242]. Так, дослідивши творчість письменниці можемо помітити провідні теми про які говорить К. С. Ніколенко у своїй роботі: сирітство, дружба, кохання, самореалізація, становлення особистості тощо.

Стиль письма Л. М. Монтгомері характеризується:

- яскравими описами природи, які створюють особливу атмосферу та поглиблюють інтерес до канадської природи, в її творах зауважуємо численні описи дерев, квітів та інших природних ландшафтів;
- розумінням людських почуттів, що дало змогу авторці створити правдоподібних, глибоких та емоційних персонажів. Вона приділяє багато

уваги переживанням та внутрішньому світу своїх героїв, через що читачі часто ідентифікують їх із собою;

- використанням гумору, що додає її творам легкості. Вона часто вписує кумедні ситуації та дотепні діалоги в свої роботи;
- тематичною глибиною. Не зважаючи на легкість стилю, Л. М. Монтгомері у своїх творах розкриває важливі теми, про які ми вже говорили вище. Вона вдало поєднує повсякденні події з важливими моральними уроками.

Творчість Люсі Мод Монтгомері відіграла важливу роль у розвитку канадського роману та допомогла підняти престиж канадської літератури на міжнародному рівні. Хоча її твори загалом характеризують як яскраві зразки «дитячої літератури», хочемо зауважити, що теми, які розглядаються у творах Л. М. Монтгомері: місце жінки в суспільстві, професійний розвиток молодих вчителів, труднощі їх професії, смерть та хвороби, страх самотності тощо – далеко виходить за межі літератури «для дітей» і «про дітей». Авторка продемонструвала, що дитяча література може бути складною, багатоплановою та надихаючою.

Окрім розвитку канадського роману творчість письменниці мала значний вплив на американську літературу, зокрема на Еліонор Портер, яка є авторкою популярного роману «Поліанна» (Pollyanna, 1913), який також є відомим у всьому світі.

Всесвітнє визнання Л. М. Монтгомері принесла серія романів про рудоволосу дівчинку на ім'я Енн Ширлі (Anne of Green Gables, 1908-1942), яка стала міфічною іконою канадської культури. Незважаючи на величезну популярність творів Л. М. Монтгомері, зокрема «Енн із Зелених Дахів», її роль в розвитку національної культури Канади не часто є темою для обговорення літературознавцями. Це цікаво, оскільки деякі з провідних канадських письменників, у тому числі Маргарет Етвуд, Еліс Манро та Джейн Урктарт, визнали свій борг перед художньою прозою Монтгомері.

Літературний репертуар аворки охоплює різноманітні жанри: вона написала понад 500 оповідань, 21 роман, дві поетичні збірки та численні антології журналів і есе. Також її твори часто відносять до жанру регіонального роману, який є характерним для канадської літератури та покликаний зобразити місцеву природу [37]. У своїх щоденниках вона писала: «Я не пам'ятаю часів, коли я не писала, або коли не збиралася бути письменницею. Писати завжди було моєю головною метою, навколо якої групувалися всі зусилля, надії та амбіції мого життя» (переклад мій – А. В.) [45]. Вона почала писати вірші і вести щоденники ще у 9 років, а оповідання у підлітковому віці. На початку вона публікувала їх у місцевих газетах, а пізніше почала продавати журналам по всій Північній Америці.

Її першою публікацією став вірш «На мисі Ле Форс» (On Cape Le Force), який був надрукований *Charlottetown Patriot* 26 листопада 1890 року [45]. Спочатку, вона використовувала псевдоніми: Мод Кавендіш або Джеймс Кавендіш, але зрештою зупинилася на Л. М. Монтгомері, щоб приховати свої професійні амбіції та стать.

Свій перший роман «Енн із Зелених Дахів» Монтгомері завершила 1905 року. Вона надихнулася «Маленькими жінками» (Little Women, 1868) Луїзи Мей Олкотт, «Алісою в Країні Чудес» (Alice in Wonderland, 1865) Льюїса Керрола та газетною історією про англійську пару, яка домовилась усиновити хлопчика, але помилково була відправлена дівчинка [45]. На жаль, видавництва, до яких Монтгомері надсилала рукопис, відхиляли її запити, тому твір був відкладений у коробку. 1907 року вона спробувала ще раз і уклала угоду з видавництвом L. C. Page в Бостоні, і вже 1908 року книга розійшлася тиражем у понад 19 000 примірників за перші п'ять місяців та отримала широке визнання. За контрактом з видавництвом, Монтгомері мала написати продовження «Енн із Зелених Дахів», тому на світ з'явилися «Енн із Ейвонлі» (Anne of Avonlea, 1909) і «Енн із Острова Принца Едуарда» (Anne of the Island, 1915). Також вона написала ще чотири книги з L. C. Page: «Кілмені з фруктового саду» (Kilmeny of the Orchard,

1910), «Дівчина історія» (The story Girl, 1911), «Ейвонлійські хроніки» (Chronicles of Avonlea, 1912) і «Золота дорога» (The Golden Road, 1913).

До кінця Першої світової війни Монтгомері стала відомою в англomовному світі. Хоча вона і не продовжила контракт з L. C. Page, видавництво опублікувало збірку оповідань «Ейвонлійські хроніки. Продовження» (Further Chronicles of Avonlea, 1920), після чого розпочався судовий процес авторки з видавництвом щодо прав на твори. Інформація про її позов набула розголосу, що ще більше привертало увагу до письменниці та її робіт. Монтгомері перейшла до канадського видавництва McClelland and Stewart та американського видавництва Frederick Srokes. Разом з ними, Монтгомері написала ще п'ять книг про Енн Ширлі: «Енн у Домі Мрії» (Anne's House of Dreams, 1917), «Діти з Долини Райдуг» (Rainbow Valley, 1919), «Рілла з Інглсайду» (Rilla of Ingleside, 1921), «Енн із Шелестких Тополь» (Anne of Windy Poplars, 1936), «Енн з Інглсайду» (Anne of Ingleside, 1939). Також вони опублікували шість інших її романів: «Блакитна фортеця» (The Blue Castle, 1926), який став першою спробою написання роману для дорослих і намаганням «розбити» стереотипи про «історії для дівчат», «Магія чорнобривців» (Magic for Marigold, 1929), «Заплутана павутина» (a Tangled Web, 1931), який став наступною спробою авторки написати роман для дорослих, «Патриція зі Срібного Гаю» (Pat of Silver Bush, 1932), «Господиня Пет» (Mistress Pat, 1935), «Джейн з Пагорба Ліхтарів» (Jane of Lantern Hill, 1937). Окрім того, разом з цими видавництвами вона опублікувала трилогію про Емілі: «Емілі з Місячного серпа» (Emily of New Moon, 1923), «Емілі виростає» (Emily Climbs, 1925) і «Пошук Емілі» (Emily's Quest, 1927).

Найбільшою міжнародною популярністю «Енн із Зелених Дахів» користується в Польщі та Японії. Між Першою та Другою світовими війнами книга була сім разів перевидана в Польщі, а 1932 року журнал *Ruch Pedagogiczny* визнав її четвертою за популярністю книгою в країні. Третя книга із серії про Енн була опублікована навіть польською армією в Палестині під час Другої світової війни. В Японії роман викликав резонанс серед сиріт після Другої

світової війни. З 1952 року твір є обов'язковою частиною загальноосвітньої шкільної програми в Японії.

Однак, на початку своєї кар'єри та протягом життя, Монтгомері була не впевнена в своїх мистецьких здібностях. Вона думала, що її творчість вважалася менш сучасною та менш літературною, ніж твори її сучасників, тому навіть міжнародна популярність не заспокоїла її. Також Монтгомері була пригнічена тим, що її поезія, яку вона продовжувала писати та публікувати протягом життя, не сприймали так само серйозно, як її художню літературу. Свою поезію вона вважала важливішою за романи, які вона іноді називала «potboilers».

Прагнення Монтгомері стати письменницею суперечили нормам, які були звичними для кінця 1800-х та початку 1900-х років. Жінки не навчалися в коледжах, і вони вже точно не могли бути авторками, яких публікують. Тому є цілком зрозумілим те, що вона натякає на це як на поширене явище, коли пише «Енн із Зелених Дахів», провівши Енн Ширлі своїм шляхом, від студентки коледжу до учительки і письменниці.

Після публікації деяких листів з дитинства Монтгомері 1974 року та збірки листів до її друга із Шотландії Г. Макміллана, 1978 року прибічниці фемінізму другої хвилі, такі як Маргарет Етвуд, почали захищати творчість Монтгомері як щось більше, ніж просто дитячі твори. Монтгомері, а особливо її персонажка Енн Ширлі, стали розглядатися як герої-феміністки, які випередили свій час та представляли цей рух ще до того, як у нього з'явилася назва. Як написала Джин Ханна Едельштейн із *The Guardian* 2009 року: «Це ніколи не стверджується напряду, але Енн безперечно феміністка, а бути феміністкою в Канаді початку 20-го століття – це важкий шлях» (переклад мій – А. В.) [45]. Мойра Воллі-Беккет, виконавчий продюсер екранізації «Енн» (*Anne with an «E»*, 2017), розповіла СВС, що «Проблеми Енн – це сучасні проблеми: фемінізм, упередження, булінг і бажання бути причетною» (переклад мій – А. В.) [45]. 2016 року онлайн-журнал *Slate* оголосив Енн «покровителькою аутсайдерок» (переклад мій – А. В.) [45].

У своїх творах, Монтгомері постійно повертається до тем пов'язаних із питаннями материнства. Її романи і оповідання часто зосереджуються на сиротах, дітях покинутих батьками або розлучених із ними, дітях, які перебувають під опікою нелюблячих родичів, а також на бездітних або незаміжніх жінках. Більшість творів Монтгомері, від першого її роману «Енн із Зелених Дахів», до таких пізніх романів як «Магія чорнобривців» і «Джейн з Пагорба Ліхтарів», розглядають материнство як важливу роботу і зосереджуються на освіті дівчат.

Загальновідомо, що щоб бути хорошим письменником і написати щось варте уваги публіки, потрібно писати про те, що знаєш. Фантазія може завести в різні теми, але в основу завжди має кластися реальність. Безсумнівно, Монтгомері дотримувалася цієї думки, адже кожен з її романів – це частина її життя. Хоч вона і стверджувала, що хотіла зберегти чітке розділення між своєю творчістю і особистим, але вони нерозривно пов'язані через деякі співпадіння з її життям: схожі обставини, різноманітні пам'ятки та туристичні місця, які були пов'язані з Монтгомері та її роботою. Щороку тисячі туристів відвідують острів принца Едуарда, щоб побачити місця, які пов'язані з написанням «Енн із Зелених Дахів» та життям Монтгомері.

Беззаперечно у творах Монтгомері можна знайти автобіографічні елементи, вона наділила своїх героїнь своїми прагненнями навчатися і писати, що особливо видно у двох її найвідоміших героїнях Енн та Емілі.

У творі «Емілі з Місячного серпа» головну героїню усиновлює сім'я її померлої матері, Мурреї з Місячного серпа, і вона опиняється під впливом своєї суворої тітки Елізабет, яка забороняє їй читати та писати. Емілі вважає божевільним те, що ніхто не бачить того, що вона повинна писати. Вона захоплена словами, їхнім звучанням, їх музикою, магія пошуку яких викликає трепет натхнення, яке вона називає «the flash» [20]. Суворість тітки Елізабет покликана підрізати крила уяви Емілі.

У схожості з романами Луїзи Мей Олкотт або Мері Волстонкрафт, Емілі висловила на той час революційну тему, що літературні прагнення молодих жінок заслуговують бути серйозно сприйнятими. Впертість Емілі спонукає її шукати способи порушити заборону тітки на слова, починаючи з витрати грошей на папір і закінчуючи написанням віршів на старих рахунках.

В якомусь сенсі Монтгомері насправді створила образи Енн та Емілі на собі, вона навіть вставляла цілі уривки зі своїх щоденників у романи. Емілі була набагато більше ближчою до реальності авторки. Після того, як мати Монтгомері померла, батько залишив її на виховання у її бабусі та дідуся по материнській лінії в Кавендіші на острові Принца Едуарда. Вони були далекими від Марілли та Метью, брата та сестри, які удочерили Енн. Творча особистість Монтгомері часто конфліктувала із суворими дідусем і бабусею. Вона провела своє дитинство в самотності та ізоляції, ці почуття залишалися з нею протягом усього життя. Вона змогла впоратися з ними завдяки втечі у свою уяву, яку вона збагачувала, багато читаючи та пишучи.

1923 року Монтгомері стала першою канадською жінкою, яка стала членом Британського королівського товариства мистецтв. 1924 року газета Toronto Star назвала її однією з «Дванадцяти найкращих жінок Канади». 1935 року її було нагороджено Орденом Британської імперії. 1943 року уряд Канади назвав її особою національного історичного значення.

1993 року Університет острова Принца Едуарда заснував Інститут Л. М. Монтгомері, який 1994 року прийняв міжнародну конференцію Л. М. Монтгомері. Сотні науковців та шанувальників з усього світу збираються раз на два роки з цього приводу. Завдяки цьому було опубліковано багато есе, дисертацій та збірок, які аналізують творчість Монтгомері.

Персонажі та сама авторка досягли надзвичайної слави у канадській художній літературі, її твори стали важливою частиною канадського літературного канону. Ця слава тільки продовжувала зростати навіть після її смерті, на момент якої Монтгомері опублікувала 20 романів, дві книги оповідань,

одну книгу віршів, короткий автобіографічний опис, також багато віршів, оповідань і статей, які вона писала для журналів протягом життя. Більшість з них були оприлюднені вже після її смерті.

Роботи Монтгомері стали класикою дитячої літератури і обов'язковою частиною шкільної програми у багатьох країнах світу. Її твори були адаптовані десятки разів і перекладені понад 36 мовами. Лише «Енн із Зелених Дахів» була екранізована понад два десятки разів, у тому числі як голівудський повнометражний фільм і двічі як міні-серіал ВВС. Дон Харрон, Норман Кемпбел і Філ Німмонс адаптували його в мюзикл для СВС TV, який потрапив до Книги рекордів Гіннеса як «найтриваліша щорічна вистава музичного театру» [45]. Однак, найвідомішою екранізацією залишається міні-серіал Кельвіна Саллівана, який отримав дев'ять нагород Gemini Awards, премію Emmy та Peabody Award. Його успіх призвів до трьох сиквелів, які були також зняті Салліваном. Віттоді, СВС розвинула справжній конвеєр адаптацій творів Монтгомері, вони випустили «Емілі з Місячного серпа», заснований на трилогії романів про Емілі, серіал «Енн», який продемонстрував дещо похмуріший погляд на історію Енн Ширлі. Американська телерадіокомпанія PBS випустила тріо телевізійних екранізацій про Енн. Також світ побачили дві успішні анімаційні версії цієї історії, які були випущені в Японії.

Романи Люсі Мод Монтгомері продовжують друкуватися, і надалі перебувають у центрі уваги критиків і науковців, як і життя авторки та міжнародний культурний вплив її робіт. Опитування ВВС 2003 року під назвою The Big Read мало на меті визначити найулюбленіший роман Британії. Енн опинилася на 41-му місці, випередивши «Великого Гетсбі» (The Great Gatsby, 1925) Френсіса Скотта Фіцджеральда, «Колгосп тварин» (Animal Farm: A Fairy Story, 1945) Джорджа Орвелла та «Різдвяну пісню в прозі» (A Christmas Carol, 1843) Чарльза Дікенса. 2012 року Енн посіла 9 місце в рейтингу дитячих романів американського журналу School Library Journal [45]. Опитування читачів 2014

року, проведене CBC Books, визнали Енн Ширлі найвідомішим вигаданим персонажем Канади.

2.2. Особистість дитини як домінанта художнього світу роману «Енн із Зелених Дахів»

Серія «Енн із Зелених Дахів», складається із 9 романів, над нею Люсі Мод Монтгомері працювала із 1908 року і до своєї смерті. Романи розповідають історію дівчинки на ім'я Енн Ширлі, з якою читачі вперше зустрічаються у першому романі «Енн із Зелених Дахів», який ми і обрали для аналізу. На початку історії це одинадцятирічна дівчинка, яка дорослішає з кожною наступною книгою, її образ поглиблюється, збагачується новим досвідом, перспективами та переживаннями, читач простежує її шлях від палкої дитини з творчою уявою до дорослої успішної жінки. Романи утворюють послідовний біографічний наратив. Протягом життя, авторка постійно поверталася до Енн, доповнювала і розширювала її образ, сюжетні лінії та теми.

Як зазначила К. С. Ніколенко, конструювання наративу в рамках традиційного роману виховання безпосередньо визначає центральну смислову лінію роману, як зображення історії життя, становлення, дорослішання й особистісного розвитку дитини [22, с. 239].

Енн – сирота, яку Марк Твен охарактеризував як «найсердешнішу, найзворушливішу та найчарівнішу дитину з часів безсмертної Аліси» (переклад мій – А. В.) [48, с. 2]. Дівчинка знаходить не лише дім, а й «споріднених душ», які під її впливом починають бачити красу та можливості у світі. Емоційна складність у романах Монтгомері про Енн, полягає у тому, що навіть дорослі персонажі, такі як Марілла, прийомна мати Енн, або сувора тітка Джозефіна Баррі, стають більш співчутливими людьми при спілкуванні з дівчинкою. Розуміння та опис таких відносин стало своєрідною візитівкою творчості Монтгомері.

В. Черні у своїй роботі говорить про Енн наступним чином: «Без наміру бути порушницею культурних кодів, Енн нею і стає, вона спонукає інших почути

неземні голоси, що виникають з таємничої присутності фей та інших створінь, що асоціюються з долями, відьмами та іншими фігурами, які зазвичай пов'язані з уявою» (переклад мій – А. В.) [33, с. 240] – він підкреслює важливість образу Енн не лише як дівчинки-мрійниці, а як і натхненниці, музи, руйнівниці усталених традицій, дівчинки, яка має силу дати людям, які її оточують, необхідний їм творчий поштовх, залучити їх до її світу мрій і творчості.

Незважаючи на багато позитивних відгуків є й такі, що дещо негативно сприймають Енн. Багато хто вважає образ головної героїні занадто «рожевим» та неправдоподібним. Цей висновок пояснюється тим, що дівчинка дивиться на все занадто позитивно і не дає жодних негативних або гнівних коментарів щодо людей, які позбавили її дитинства та використовували як безкоштовну прислугу. Також після того як вона потрапляє під опіку Катбертів, то без сперечань приймає усі правила Марілли та у всьому завжди погоджується із нею. Тому деякі критики вважають, що образ Енн сильно відрізняється від того як поводяться реальні діти.

У першому романі із серії про Енн, контекст дитинства пов'язуємо з поняттями дружби, творчості, мрій та уяви. «Коли Енн приїжджає до Ейвонлі, вона маленька, балакуча, схильна до використання екстравагантних виразів та надмірних емоцій дівчинка. Вона або «в безодні розпуки», або перезбуджена через свій інтузіазм. Вона імпульсивна і потрапляє у різні кумедні ситуації. Найбільш примітною рисою є її плідна уява. Стримана і розсудлива Марілла змушує Енн зменшити надлишок її бурхливих, романтичних слів і дій» (переклад мій – А. В.) [48, с. 120]. Всі ці риси найяскравіше проявляються в образі головної героїні та її друзях.

Як можна помітити, Монтгомері постійно повертається до теми сирітства, це дає їй змогу постійно додавати нові відтінки у цю тему. В історії Енн висвітлена тема непотрібності сироти, а особливо дівчинки: при першій зустрічі з Маріллою Енн чує від неї таке: «Ми хотіли хлопця, що допомагав би Метью на фермі. А з дівчинки яка користь...» [21, с. 32]. Різка реакція Енн не здивує читача:

«– Я вам не потрібна! – скрикнула вона. – Я вам не потрібна, бо я не хлопець! Я мала знати, що так станеться. Я ніколи нікому не була потрібна...» [21, с. 29]. В цьому епізоді ми можемо зрозуміти наскільки важко було сироті в ті часи, особливо дівчинці-сироті, також вже на початку можемо здогадуватися про важке минуле Енн та ставлення з яким вона стикалася протягом життя. Загалом Монтгомері дуже яскраво та правдоподібно зображує ставлення до сиріт, наприклад Рейчел Лінд спочатку не підтримує та навіть засуджує рішення Марілли залишити дівчинку, коли та намагається захистити почуття Енн, Рейчел Лінд говорить: «Вочевидь, Марілло, тепер я мушу якнайретельніше добирати слова, коли вже ніжні почуття сиріт, казна-звідки привезених, для тебе понад усе...» [21, с. 71].

В романі Л. М. Монтгомері зображує розвиток та дорослішання Енн, завдяки чому, читачі асоціюють себе з головною героїнею, адже авторка правдоподібно описує різні етапи дорослішання: перше кохання, зміни зовнішності, школа, взаємини з друзями, формування характеру, прийняття перших важливих рішень тощо. Саме це є однією з причин, чому цей роман є актуальним сьогодні і продовжить таким бути, адже проблеми дітей не істотно змінюються з роками.

У романі образ дитини є провідним, він розкривається різними засобами:

- описи одягу та зовнішності: зовнішній вигляд Енн спочатку описується дуже типово для вигляду сироти: «... дівчинка років одинадцяти в дуже тісній, короткій, неоковирній напівшерстяній сукенці жовтувато-сірого кольору. На голові в неї був виляючий коричневий матроський капелюшок, з-під якого вздовж по спині збігали дві товстелезні сліпучоруді коси. Личко, худеньке й бліде, рясно всіяне ластовинням, із широким ротом і великими очима, які видавалися то зеленими, то сірими...» [21, с. 17], також звертається увага на незвичайність зовнішності Енн. Її подруга описується як звичайна дівчина: «гарненька дівчинка: чорні очі й коси вона успадкувала від матері, а рожеві щічки й веселий вираз обличчя – від

батька» [21, с. 90], цікавим є те, що при описі Діани та деяких інших дітей згадується їхня схожість з батьками, що вкотре вказує на сирітство Енн, адже в книзі жодного разу не наголошено на схожості Енн з кимось з батьків і згадуються вони лише один раз. Гілберт Блайт, хлопець який намагається привабити увагу Енн, вважається головним красенем класу і його опис загалом відповідає типовому популярному хлопцю: «то був високий кучерявий хлопець із каштановим волоссям, пустотливими, карими очима й задерикуватою усмішкою» [21, с. 114-115];

- різні стилі мови у персонажів, які відповідають їм завдяки використанню характерних для них стилістичних засобів, найбільше ця особливість проявляється в мові Енн, яка схильна використовувати багато слів та надмірно драматизувати: «я в безодні розпуки» [21, с. 32], «Моє життя ніби цвинтар померлих надій» [21, с. 43], «холодна сталь вразила мене в самісіньке серце, Діано» [21, с. 117], «...все моє життя вкриється чорною пеленою скорботи» [21, с. 135], «...і хай відтепер минуле вкриється пеленою забуття» [21, с. 152] – Енн є невичерпним джерелом подібних висловлювань, що робить її ще особливішою, адже більше ніхто з оточуючих не може так висловлювати свої думки як це робить вона;
- через образи дорослих персонажів, їхні дії, оцінки, сподівання. Хоч Марілла спочатку була не в захваті від дівчинки, але після першого дня вона «...вже до полудня переконалася, що Енн тямуща, вправна, слухняна й беручка до праці. Дорікнути їй можна було хіба за схильність поринати в мрії, кинувши всі справи на півдорозі, і забувати про них, аж доки на землю її вертала якась халепа чи суворе зауваження» [21, с. 59], з плином часу ставлення Марілли до дівчинки тільки покращувалося, хоч і залишалося суворим. Також особливо проглядається зміна ставлення оточуючих до дівчинки, як наприклад Рейчел Лінд, яка була дуже вороже налаштована щодо приїзду Енн та навіть відмовляла Маріллу від ідеї взяти сироту, змінила свою думку: «...Так, вона дивна дитина, але мушу сказати,

є в ній щось дуже миле і хороше. Тепер я не дивуюся, що ви з Метью лишили її, і... більше мені вас не шкода. Вона може вирости зовсім непоганою. У неї така дивна манера висловлюватися – надто... заважка, я б сказала... Та й нестримана вона; утім це добре, бо така дитина швидко спалахне – швидко й охолоне, а хитрувати й обманювати не буде... вона мені наче подобається» [21, с. 79], загалом з цього можемо зробити висновок, що Енн вміла привернути до себе будь кого.

Взаємодія дорослих і дітей зображується в романі на різних рівнях:

- сімейному (батько/мати – дитина, прийомні батьки – сирота). Основним прикладом є взаємодія Енн з її прийомними батьками, ми прослідковуємо розвиток стосунків Енн з Маріллою і Метью та зміну їх ставлення до неї, думка Марілли еволюціонує від: «Погана та дитина, що не вміє припнути язика. Не потрібна мені дівчинка із сиротинцю, а якби й була потрібна, то вже, певна річ, не ця. Вона якась химерна. Ні, її треба якомога швидше відправити назад, туди, звідки вона прибула» [21, с. 35], до такої: «– Ти ж рада, що ми лишили її, так, Марілла?...– Я вже хтозна-скільки разів цьому раділа...» [21, с. 292].
- навчальному (вчитель/вчителька – учень/учениця). У романі бачимо значний вплив вчительки на становлення учнів: «Панна Стейсі була милою й дуже гарною молодою жінкою зі щасливим даром завойовувати й зберігати любов своїх учнів і розвивати найкращі їхні розумові та духовні риси» [21, с. 195]. Вона пробудила в учнів цікавість до навчання через цікаві методи та прийоми у навчанні та змотивувала багатьох піти до вчительської семінарії.
- особистісному (людина – людина). Загалом можна згадати багато прикладів взаємодії персонажів на цьому рівні. Наприклад спілкування Енн з її подругою, яку вона називає «спорідненою душею»: «Увесь той час після ночі, коли в Мінні-Мей був круп, вони з Діаною були нерозлучні й завжди все робили разом» [21, с. 247].

Але найголовнішим рівнем взаємодії між персонажами твору є спілкування на рівні «споріднених душ» (англ. «kindered spirits») – тобто на рівні творчого, образного, художнього мислення, що дозволяє дивитися на речі ширше ніж ми зазвичай дивимося на повсякденне життя. Як влучно у своїй роботі зазначила К. С. Ніколенко, розглядаючи цей рівень взаємодії персонажів доречно пригадати гофманівську антитезу «філістери – ентузіасти», яка була характерною для романтизму. Ми беззаперечно можемо стверджувати, що в романах Монтгомері проявляються характерні особливості романтичного світовідчуття. Ці особливості проглядаються у використанні образів (дріади, німфи, феї), мотивів (відчуття «інакшості» або несхожості на середовище головної героїні, увага до її емоцій і почуттів, звернення до природи як до джерела натхнення), стильових рішень (надання переваги яскравості образів, використання контрастів), звернень до інших творів літератури (Енн часто цитує книжки, які прочитала) [22, с. 241].

Мотив пошуку «спорідненої душі», супроводжує Енн у всіх романах циклу. Прагнення Енн знайти справжнього друга є цілком природнім, адже до приїзду в Зелені Дахи її життя було не найкращим, хоч вона і намагалася зберігати позитивний погляд на життя. Вона прагне знайти розуміння як і будь яка інша людина. В «Енн із Зелених Дахів» мотив пошуку «спорідненої душі» насамперед розкривається через взаємодію головної героїні з її подругою Діаною. «Спорідненість» їхніх душ можемо помітити у вмінні бачити щось незвичайне та чарівне у буденних речах та перетворювати їх на щось інше за допомогою уяви. Це ми бачимо в епізодах, коли дівчата граються разом та вигадують різноманітні речі: «Ох, Марілло, нам удвох так цікаво і весело... Ми з Діаною зробили там собі будиночок для ігор. Він називається – Господа Бездіяльності... ще там є Чарівне скельце... так гарно уявляти, що його загубили феї, коли в них був бал, то ми назвали його Чарівним скельцем... а ще ми назвали той маленький ставок у полі пана Баррі Купіллю Верболозу. Я взяла цю назву з книжки, яку Діана давала мені прочитати» [21, с. 97], «...ми з Діаною читаємо

одну страшенно чудову книжку, і там теж є Стежина Закоханих. То ми вирішили і собі таку мати» [21, с. 110] – в Діані вона знайшла ту подругу, яку завжди хотіла, вони поділяли спільні інтереси та їм ніколи не було нудно разом. Тому історію Енн розглядаємо і як історію про розвиток дружби, стосунків між однолітками.

Після оприлюднення «Енн із Зелених Дахів», книга рекламувалася як література для дітей, ця тенденція збереглася і до наших днів. Але є думки, які суперечать цьому факту – багато хто вважає цю історію не просто дитячою. В історії Енн відображаються найважливіші аспекти людського життя: пошук свого призначення, розвиток особистості і характеру, важливість мрій та слідування за ними. Це історія дорослішання дівчини, яка одночасно може бути історією всіх нас. Роман виходить за рамки літератури для дітей, у ньому підкреслюється важливість сім'ї, дому, мрій та пошуку себе.

Висновки до другого розділу

Люсі Мод Монтгомері почала свою письменницьку діяльність ще у дитинстві і завжди прагнула розвиватися в цьому. Вона продовжила розширювати жанр роману-виховання, додаючи до нього нових особливостей, завдяки чому і створила одну з найвідоміших історій: серію романів про Енн із Зелених Дахів, хоч твір і не одразу був опублікований, але все ж він здобув свою славу.

Не можемо заперечувати той факт, що «Енн із Зелених Дахів» має феміністичну сторону, адже навчання в коледжі було недоступним для дівчат тих часів, як і можливість бути публікованою авторкою. Монтгомері наділила Енн своїми прагненнями, та провела її шляхом їх досягнення, що говорить і про автобіографічність у творах авторки.

Розглянувши інші твори Монтгомері помічаємо, що велику увагу вона приділяла освіті дівчат, наголошувала на материнстві як на важливій і важкій праці, також у її творах частими персонажами були сироти, з чого робимо висновок, про те, які теми турбували авторку та були важливими для неї.

Твори Монтгомері були адаптовані у різних формах вже багато разів, але найпопулярнішою все ж залишається історія Енн. Монтгомері змогла створити безсмертну персонажку, популярність якої не проходить з роками, вона втілила в ній всі особливості дитячості, радості дитинства та любові до життя.

Історія Енн є нічим іншим як історія розвитку та становлення особистості, на шляху якої зустрічаються різні перепони. Монтгомері змогла зобразити Енн як відкриту та позитивну дитину, яка незважаючи ні на що продовжувала сприймати світ з позитивом, не втрачати надію та йти до своєї мети. У цьому творі вона змогла зобразити важливі теми, такі як сирітство, освіта дівчат, дружба, розвиток особистості, пошук «спорідненої душі», важливість мрій та фантазій.

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ РОМАНУ ЛЮСІ МОД МОНТГОМЕРІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ» У 7 КЛАСІ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У модельній навчальній програмі «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти передбачено вивчення роману Люсі Мод Монтгомері у 7 класі у блоці «Люблю тебе безмежно, земле моя!»

Метою цього курсу є формування в учнів любові до читання художніх творів українських та зарубіжних письменників, стійкого інтересу до мистецтва слова України та людства, виховання покоління свідомих громадян України, які шанують і обстоюють національні цінності, використовують культурні здобутки інших країн для особистісного зростання й самореалізації [24, с. 3].

Базуючись на завданнях інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна)» вважаємо, що роман Люсі Мод Монтгомері є доречним у цьому курсі, адже завдання включають в себе:

1. прилучити учнів до найкращих надбань художньої літератури (класичної й сучасної) України та інших країн світу [24, с. 4]. Роман «Енн із Зелених Дахів» є класикою літератури для дітей у Канаді.
2. сформуванню компетентних мовців і читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами [24, с. 4]. Головна героїня роману Л. М. Монтгомері є дуже життєрадісною і творчою дитиною, на долю якої випало чимало випробувань. Відповідно учні будуть брати участь в аналітичних та творчих завданнях.
3. створити атмосферу зацікавленого й творчого читання, критичного мислення та ефективного спілкування на підставі прочитаних художніх текстів та/або медіатекстів (зокрема із застосуванням цифрових технологій) [24, с. 4]. Роман «Енн із Зелених Дахів» має чимало адаптацій, тому до уроків буде неважко долучити різні медіаресурси.

4. навчити школярів естетично сприймати літературні твори, виявляти їхню художню своєрідність, розглядати в контексті розвитку української та загальнолюдської культури; розвивати в учнів вміння й навички зіставлення художніх творів (українських та зарубіжних), оригіналів (тими мовами, які учні вивчають у школі) і українських перекладів твору, різних українських перекладів одного твору [24, с. 4]. «Енн із Зелених Дахів» є не єдиним романом де описується життя дитини-сироти, тому учні зможуть зіставляти різні образи з вже прочитаних творів. Також роман перекладено на українську мову декількома видавництвами, тому на уроках зарубіжної літератури або англійської мови буде можливим залучити порівняння перекладів.
5. збагатити емоційно-ціннісний досвід учнів шляхом їх залучення до скарбниці мистецтва слова України та світу [24, с. 4]. Роман Люсі Мод Монтгомері є культурним надбанням Канади та є відомим у всьому світі.
6. навчити молодь використовувати духовний потенціал української літератури і творів зарубіжних країн для вирішення життєвих ситуацій, національного та культурного самовираження, творчої самореалізації [24, с. 4]. Одними з тем, які Л. М. Монтгомері розглядає у своєму романі є освіта, самореалізація, розвиток, життєві випробування. Головна героїня роману була б прикладом того, як можна долати труднощі та йти за своєю мрією.

Базуючись на цій програмі я розробила систему уроків для вивчення роману Люсі Мод Монтгомері на такі теми: Доля дівчинки-сироти в романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» та «Гра в радість» як провідна ідея роману і літературна традиція.

3.1. Доля дівчинки-сироти в романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»

Мета уроку: навчальна – ознайомити учнів з основними подіями та персонажами роману «Енн із Зелених Дахів» та його авторкою Люсі Мод Монтгомері; формувати творчо-діяльнісну компетенцію – формувати асоціативне і логічне мислення, пізнавальну активність учнів; формувати комунікативно-мовленнєву компетентність – удосконалювати вміння висловлювати власні думки. Розвивальна – розвивати соціальну компетентність – удосконалювати діалогічне мовлення учнів, розвивати навички висловлювати власні думки, чітко і послідовно. Виховна – виховувати толерантність та позитивний погляд на життя.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, комбінований.

Методи й форми роботи: «кошик для сміття», «асоціативний куш», бесіда, розповідь учителя.

Обладнання: текст роману «Енн із Зелених Дахів», ноутбук/телевізор/інтерактивна дошка, презентація з основними подіями і персонажами, фотографії авторки, обкладинок роману, екранізації роману, папірці для вправи «кошик для сміття».

План уроку

- I. Організаційний момент (5 хв.)**
  - I.1. Привітання
  - I.2. Організація уваги учнів
- II. Мотивація навчальної діяльності (5 хв.)**
  - II.1. Оголошення теми і мети уроку
  - II.2. Вступна бесіда
- III. Актуалізація опорних знань (10 хв.)**
  - III.1. «Асоціативний куш»
  - III.2. Бесіда
- IV. Вивчення нового матеріалу (20 хв.)**
  - IV.1. Знайомство з Люсі Мод Монтгомері – біографія, творчий шлях

IV.2. Знайомство з романом «Енн із Зелених Дахів» та його головними героями

V. Заключна частина уроку (5 хв.)

V.1. Рефлексія

V.2. Повідомлення домашнього завдання

Хід уроку

I. Організаційний момент (5 хв.)

I.1. Привітання

I.2. Організація уваги учнів

Слово вчителя.

Щоб налаштуватися на урок і відкинути негативні думки, розпочинаємо заняття з вправи «кошик для сміття». У кожного на парті лежить листочок паперу, я попрошу написати на ньому якісь негативні думки, що переслідують останніми днями, щось що не виходить, якісь сумніви. Після чого ми зімнемо або розірвемо ці папірці й викинемо у смітник. Можна використовувати такі шаблони фраз: «я боюсь...», «я сумніваюсь...», «я не вмію...», «мені не вдалося...».

II. Мотивація навчальної діяльності (5 хв.)

II.1. Оголошення теми і мети уроку

1) Слово вчителя.

Тож, викинувши весь негатив у смітник, розпочнемо наше заняття. Сьогодні на уроці поговоримо про долю дівчинки-сироти в романі «Енн із Зелених Дахів» Люсі Мод Монтгомері. Ознайомимось з основними подіями та персонажами роману «Енн із Зелених Дахів» та його авторкою Люсі Мод Монтгомері.

2) Робота в зошиті з використанням мультимедійного обладнання (записати і теми уроку). (Додаток 1)

II.2. Вступна бесіда

Обговорення проблемних питань:

1. Про що сьогодні буде йти мова? *(Орієнтовні відповіді учнів: про дівчинку-сироту, її життя та проблеми з якими вона стикається, про сім'ю та її важливість у нашому житті).*

2. Чого очікуєте від нашого уроку? *(Орієнтовні відповіді учнів: дізнатися про новий твір, про історію сироти та випробування, що випадали їй на шляху).*

III. Актуалізація опорних знань (10 хв.)

III.1. «Асоціативний кущ»

Слово вчителя.

Так, будемо говорити про дівчинку-сироту, її долю та радощі дитинства. Створімо «асоціативний кущ», темою якого буде «дитинство». Завданням є подумати про слова та фрази, які асоціюються з дитинством, і по черзі додаватимемо ці слова в «кущ». Результати роботи зможемо бачити на екрані. *(Орієнтовні відповіді учнів: радість, друзі, школа, ігри, веселощі, мрії, іграшки та інші).* (Додаток 2)

III.2. Бесіда

1. Що є важливим для щасливого дитинства? *(Орієнтовні відповіді учнів: щаслива сім'я, вірні друзі, веселощі).*

2. Чи важливо мати сім'ю? Чому? *(Орієнтовні відповіді учнів: так, мати сім'ю важливо, тому що сім'я це наша підтримка, зона комфорту, люди з якими ми відчуваємось в безпеці).*

IV. Вивчення нового матеріалу (20 хв.)

IV.1. Знайомство з Люсі Мод Монтгомері – біографія, творчий шлях

1) Слово вчителя.

Розпочну знайомство з Люсі Мод Монтгомері, її фото можемо бачити на екрані. (Додаток 3)

2) Робота в зошиті з використанням мультимедійного обладнання (запис ім'я, прізвища, дати народження і смерті авторки).

Найбільш відомий її твір, який і буде обговореним на уроках – це роман про рудоволосу дівчинку з нелегкою долею «Енн із Зелених Дахів» (1908). Цей твір швидко став бестселером і є відомим в усьому світі.

Люсі Мод Монтгомері походить з Острова Принца Едуарда, зображення якого зараз можемо бачити на екрані. (Додаток 4) Її мати померла від туберкульозу, коли дівчинці ще не було двох років. Після смерті матері Люсі Мод Монтгомері проживала з дідусем та бабусею в містечку Кевендіш, де її творча натура обмежувалась. Закінчивши народну школу, вчилася в Коледжі Принца Вельського у Шарлоттауні, а відтак в Університеті Далхаузі в Галіфаксі, Нова Шотландія. Після закінчення університету працює вчителькою, займається журналістикою. Після смерті дідуся та бабусі, письменниця одружується із пресвітеріанським проповідником Ювенем Макдональдом і вони виховують трьох синів. 1935 року письменниці надано почесне звання офіцеру Ордена Британської імперії. Її твори були визнані культурною спадщиною Канади.

- 3) Робота в зошиті з використанням мультимедійного обладнання (запис інформації, яка зображена на екрані). (Додаток 5)

IV.2. Знайомство з романом «Енн із Зелених Дахів» та головними героями

- 1) Слово вчителя.

Роман «Енн із Зелених Дахів» був виданий 1908 року.

- 2) Робота в зошиті (запис назви твору та року його видання).

У цього роману є цікава передісторія: Люсі Мод Монтгомері надихнулася історією із газет про сім'ю, яка хотіла взяти із сиротинцю хлопчика, але помилково їм прислали дівчинку. Прототипом для Енн була американська натурниця та акторка Несбіт Евелін, фотокартку якої Люсі Мод Монтгомері повісила на стіну у своїй кімнаті. Її фотографію можемо побачити на екрані. (Додаток 6)

Короткий опис сюжету: вже немолоді брат із сестрою – Метью та Марілла Катберти вирішують взяти із сиротинцю хлопчика, що допомагав би їм на фермі,

але помилково їм присилають дівчинку. Енн Ширлі – руденька, худорлява та дуже балакуча дівчинка з найбільш позитивним поглядом на життя, але в той же час їй не подобається її зовнішність, руді коси та обличчя, яке всіяне веснянками. Спочатку її не прийняли оточуючі, а на її долю випало чимало випробувань. Прочитавши твір ми дізнаємось, як Енн змінила життя людей, які її оточували, про що поговоримо вже наступного разу.

3) Робота з наочністю.

На екрані бачимо обкладинки українських та оригінальних видань.
(Додаток 7)

Які з них подобаються найбільше?

Й справді бачимо дуже гарні обкладинки. Тепер хочу показати постери з декількох екранізацій «Енн із Зелених Дахів». (Додаток 8)

Яка з акторок найбільше схожа на опис головної героїні? *(Орієнтовно, учні оберуть останню екранізацію роману 2017 року, так як головна героїня найбільше наближена до книжкового персонажа).*

Справді, найбільш схожою є героїня останньої екранізації, а деяких інших персонажів з цієї екранізації, зможемо побачити далі на екрані, поки я паралельно буду давати коротенькі описи головних героїв.

Енн Ширлі – головна героїня роману. На початку історії їй 11 років. Всіяна веснянками, рудоволоса, життєрадісна дівчинка з живою уявою. (Додаток 9)

Марілла Катберт – сестра Метью Катберта та опікунка Енн. Суворі жінка, яка приховує свої емоції, але з часом пом'якшується. (Додаток 10)

Метью Катберт – брат Марілли Катберт та опікун Енн. Сором'язливий та тихий чоловік з яким у Енн одразу налагодився зв'язок. (Додаток 11)

Діана Баррі – найкраща подруга Енн. Дівчинка з чорним волоссям та темними очима. (Додаток 12)

Гілберт Блайт – однокласник Енн з яким вони були суперниками у навчанні. (Додаток 13)

Також в творі є й багато інших персонажів, про яких дізнаємось прочитавши його.

V. Заключна частина уроку (5 хв.)

V.1. Рефлексія

Бесіда.

1. Які ще твори про дітей ви знаєте? *(Орієнтовні відповіді учнів: «Поліанна», «Аліса в країні чудес», «Кораліна» та ін.)*
2. Що ви дізналися про головну героїню? *(Орієнтовні відповіді учнів: сирота, руденька, з веснянками, дуже позитивна та життєрадісна).*
3. Чого ви очікуєте від роману? *(Орієнтовні відповіді учнів: дізнатися про історію життя Енн, про те як вона впоралась з перешкодами, чи змогла знайти сім'ю та друзів).*

V.2. Повідомлення домашнього завдання

Прочитати подані уривки з роману «Енн із Зелених Дахів» Люсі Мод Монтгомері та простежити, яким чином Енн взаємодіє з іншими персонажами, звернути увагу на риси характерів основних персонажів (за бажанням подивитися екранізацію роману від Netflix «Енн» 2017 року).

3.2. «Гра в радість» як провідна ідея роману і літературна традиція

Мета уроку: навчальна – формувати предметні компетентності: комунікативно-мовленнєву – удосконалювати вміння учнів висловлювати власні думки з приводу проблем, порушених у творі; читацьку – сприяти розвитку вмінь давати оцінку прочитаному, давати характеристику героям; особистісну – формувати вміння організовувати власну діяльність, дотримуватися співробітництва. Розвивальна – розвивати ключові компетентності: соціальну – удосконалювати діалогічне мовлення учнів, сприяти вмінню спілкуватися в групах, висловлювати власні думки; інформаційно-пізнавальну – активізувати роботу в умовах дослідження. Виховна – формувати засади оптимістичного світосприймання, позитивне мислення, розуміння та співчуття.

Тип уроку: урок формування умінь та навичок, комбінований.

Методи й форми роботи: «хмара слів», бесіда, робота в групах, «мікрофон», «асоціативний куш», розповідь учителя, дискусія.

Обладнання: текст роману «Енн із Зелених Дахів», ноутбук/телевізор/інтерактивна дошка, презентація з основними питаннями до уроку, сайт для створення хмари слів, мішечок з різнокольоровими смужками.

План уроку

- I. Організаційний момент (5 хв.)**
  - I.1. Привітання
  - I.2. Організація уваги учнів
- II. Перевірка домашнього завдання (15 хв.)**
  - II.1. Бесіда
  - II.2. Робота в групах
- III. Мотивація навчальної діяльності (5 хв.)**
  - III.1. Оголошення теми і мети уроку
  - III.2. «Мікрофон»
- IV. Актуалізація опорних знань (5 хв.)**
  - I.V. «Гра в радість»
- V. Узагальнення та систематизація вивченого (10 хв.)**
  - V.1. Поліанна та Енн: їхня «гра в радість»
  - V.2. Енн VS Поліанна: спільні риси
- VI. Заключна частина уроку (5 хв.)**
  - VI.1. Рефлексія
  - VI.2. Повідомлення домашнього завдання

Хід уроку

«Любий старий світе, – шепнула вона, – який ти прекрасний, і яке щастя, що я живу в тобі.»
Енн («Енн із Зелених Дахів»)

- I. Організаційний момент (5 хв.)**
  - I.1. Привітання
  - I.2. Організація уваги учнів

Робота з епіграфом.

Тож, епіграфом для уроку я обрала фразу Енн з прочитаного твору «Енн із Зелених Дахів»: *«Любий старий світе, – шепнула вона, – який ти прекрасний, і яке щастя, що я живу в тобі.»* Як відомо, Енн завжди намагається радіти життю в будь яких життєвих обставинах. Тож створімо «хмару слів», темою якої буде «радість». Завданням буде подумати над словами, які асоціюються із радістю і по черзі додаватимемо їх у «хмару», а результат роботи зможемо бачити на екрані. *(Орієнтовні відповіді учнів: усмішка, сім'я, друзі, емоції, жарт, ігри, подарунок та інші).* (Додаток 14)

II. Перевірка домашнього завдання (15 хв.)

II.1. Бесіда

1. Доля Енн: випробування в житті сироти. Для підтвердження своїх думок надайте цитати з твору *(Орієнтовні відповіді: учні мають згадати про ситуації, які траплялися з Енн в її житті сироти: використання її як прислуги, небажання людей брати дівчинку та інше: «Пані Томас казала, що я була найпотворнішою дитиною, яку вона бачила в житті», «Я мусила поїхати до сиротинцю в Гоуптоні, бо ніхто більше не хотів мене брати», «Вочевидь, їй не хотілося ділитися спогадами зі свого життя в цьому світі, де вона для всіх була тільки небажаним тягарем»).*

2. Як ви думаєте, чому Енн, не зважаючи на всі складнощі, продовжувала з позитивом дивитися на життя? *(Орієнтовні відповіді учнів: вона мріяла, втікала у фантазії від сумної реальності, що допомагало їй знаходити позитив у простих речах).*

3. Як Енн впливає на оточуючих? Підтвердіть свою думку цитатою з твору. *(Орієнтовні відповіді: Енн наповнює життя Катбертів, вони стають щасливіші, коли в їхньому житті з'явилася дитина, Марілла стає м'якшою під впливом Енн та інше. «– Ти ж рада, що ми лишили її, так, Марілла?...– Я вже хтозна-скільки разів цьому раділа...», «– А як на мене, Енн, ти ліпша за дюжину хлопців...моя дівчинка, якою я пишаюся»).*

II.2. Робота в групах

1) Слово вчителя.

Для наступного завдання потрібно розділилися на дві групи, для цього я маю мішечок з кольоровими смужками, тут є два кольори: жовтий та синій, потрібно по черзі витягти смужку з мішечка, таким чином будуть створені дві групи.

2) Робота в групах.

Завдання для груп: перша група має підготувати коротку розповідь про взаємини Енн з дорослими персонажами, а друга група – про взаємини Енн з однолітками. Можна розповідати про будь-що: як Енн вплинула на них, як вони комунікували, що спільного Енн мала з ними та інше, можна залучати цитати з твору. Про результати роботи групи доповідає хтось один або разом.

III. Мотивація навчальної діяльності (5 хв.)

III.1. Оголошення теми і мети уроку

1) Слово вчителя.

А сьогоднішня тема уроку це «Гра в радість» як провідна ідея роману і літературна традиція.

2) Робота в зошиті з використанням мультимедійного обладнання (записати і теми уроку). (Додаток 15)

III.2. «Мікрофон»

Бесіда.

1. Як ви вважаєте, чи можливо завжди залишатися оптимістом?
(Орієнтовні відповіді учнів: так, тому що в кожній ситуації можна знайти плюси і позитивні сторони. Ні, тому що є ситуації, коли неможливо радіти життю, наприклад смерть когось із близьких).

2. Що допомагає зберігати позитивний настрій навіть у складних ситуаціях?
(Орієнтовні відповіді учнів: пошук позитивного в ситуації, наприклад небажаний подарунок = перспектива отримати щось краще у майбутньому).

IV. Актуалізація опорних знань (5 хв.)

IV.1. «Гра в радість»

Слово вчителя.

В темі уроку фігурує таке словосполучення як «гра в радість». В 5 класі вже вивчався твір Елеонор Портер «Поліанна», головна героїня якого постійно практикувала цю гру.

В чому був сенс цієї гри? *(Орієнтовні відповіді учнів: вона намагалася знайти позитивне навіть у складних ситуаціях і далі радіти життю).*

V. Узагальнення та систематизація вивченого (10 хв.)

V.1. Поліанна та Енн: їхня «гра в радість»

1) Слово вчителя.

Героїня твору, який вивчається, також завжди зберігає позитив, у неї також є своя власна «гра в радість».

Що ж, спробуємо пригадати, яким чином Поліанна та Енн «грали в радість».

2) Бесіда.

1. Як Поліанна навчилася цієї гри? *(Орієнтовні відповіді учнів: її навчив батько, епізод про ляльку і милиці).*

2. Хто, окрім Поліанни, грав у цю гру? *(Орієнтовні відповіді учнів: батько Поліанни, жителі містечка, до якого переїхала Поліанна: пастор, безпритульний хлопчик, жінка з інвалідністю та ін.)*

3. Як виглядала «гра в радість» у Енн? *(Орієнтовні відповіді учнів: Енн допомагає її уява, вона постійно вигадує якісь історії, бачить красу в простих речах, учні мають пригадати приклади з твору: те як Енн дає імена різним речам та інші).*

V.2. Енн VS Поліанна: спільні риси

Слово вчителя.

Отже ми бачимо, що у Поліанни та Енн є дещо спільне. Тож створімо «асоціативний куш», темою якого буде «Енн VS Поліанна: спільні риси». Завдання: подумати про спільні риси в Енн та Поліанни, які поступово

додаватимемо до «куща», а результати роботи зможемо бачити на екрані. *(Орієнтовні відповіді учнів: «гра в радість», сироти, оптимізм, 11 років, кімната на піддашші, сувора опікунка, кумедні ситуації).* (Додаток 16)

VI. Заключна частина уроку (5 хв.)

VI.1. Рефлексія

Бесіда.

1. Чи могли б ви застосувати «гру в радість» у своєму житті? *(Орієнтовні відповіді учнів: так, при певних невдачах думати про те, що це гарний досвід і наступного разу все вийде та інші).*

2. Які моменти з життя Енн вас найбільше вразили? *(Орієнтовні відповіді учнів: її постійний позитив, навіть у складних ситуаціях, те як розвивалась її особистість і її стосунки з оточуючими).*

VI.2. Повідомлення домашнього завдання

Щоб підготуватися до наступного уроку потрібно розділитися на приблизно однакові 3-4 групи, підготувати сценку якогось епізоду з твору і розіграти її на наступному уроці. Реквізити і одяг можна обирати самостійно застосувавши свою фантазію.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було створено методичну модель для загальноосвітньої школи, яка відповідає модельній навчальній програмі «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Ця модель включає ефективні форми роботи з текстом, актуальні прийоми формування ключових компетентностей, прийоми розвитку критичного мислення, а також прийоми формування і розвитку емоційного інтелекту.

Методична модель передбачає використання різноманітних форм роботи з текстом, які сприяють активному залученню учнів до процесу читання та аналізу літературного твору. До основних форм роботи належать:

«Асоціативні кущі» – створення візуальних схем, які допомагають учням встановити зв'язки між ключовими поняттями;

Бесіди – інтерактивні обговорення, які дозволяють учням висловлювати свої думки та емоції щодо прочитаного;

Робота в групах – організація групових завдань для розвитку співпраці та взаємодії між учнями;

Інтерактивні вправи – використання таких методів як «кошик для сміття», «хмара слів» та «мікрофон», що сприяють активному включенню учнів у навчальний процес.

Методична модель орієнтована на формування ключових компетентностей учнів, серед яких особливо виділяються:

Комунікативно-мовленнєва компетентність – розвиток навичок висловлювати власні думки, аргументувати свою позицію та брати участь у дискусіях;

Інформаційно-пізнавальна компетентність – активізація дослідницької діяльності учнів через аналіз текстів та пошук додаткової інформації;

Соціальна компетентність – удосконалення вміння співпрацювати в групах, висловлювати підтримку та взаємодіяти з однокласниками.

Для розвитку критичного мислення в учнів використовуються наступні прийоми:

Проблемні питання – питання для учнів, що стимулюють їх до критичного аналізу тексту та формування власних висновків;

Порівняння персонажів – аналіз спільних та відмінних рис героїв, що допомагає учням краще розуміти мотивацію та поведінку персонажів;

Дискусії – організація дискусій на різні теми, пов'язані з текстом, що сприяє розвитку вміння аргументувати та захищати свою точку зору.

Важливою складовою методичної моделі є розвиток емоційного інтелекту учнів, що досягається через такі методи:

Рефлексія – обговорення з учнями їхніх емоцій та почуттів, викликаних прочитаним текстом;

Рольові ігри – інсценізація уривків з твору, що допомагає учням краще зрозуміти емоційний стан персонажів;

Емпатійні вправи – вправи, що сприяють розвитку співчуття та розуміння емоцій інших людей.

За допомогою методичної моделі, яка розроблена у третьому розділі, буде можливим виконати завдання модельної навчальної програми «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти, адже роман «Енн із Зелених Дахів» є культурним надбанням Канади та є відомим у всьому світі романом, у якому розглядаються важливі теми: розвиток, самореалізація, освіта дівчат та ін. Також роман має численні адаптації та переклади. Це все дає змогу аналізувати твір з різних перспектив. Розроблена методична модель демонструє ефективні підходи до викладання зарубіжної літератури у загальноосвітній школі. Вона сприяє не лише академічному розвитку учнів, але й їхньому особистісному зростанню, формуючи важливі життєві навички та компетентності, необхідні для гармонійного розвитку особистості.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження репрезентує тему: Наратив дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів».

Ми проаналізували концепцію дитинства в історичному, філософському та літературному контекстах; окреслили роль Люсі Мод Монтгомері у розвитку літератури про дітей; показали особливості наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів»; розробили методичні рекомендації щодо вивчення роману на уроках зарубіжної літератури в 7 класі закладу середньої освіти відповідно до Модельної навчальної програми «Червона рута» (2023 р.).

Визначені для дослідження завдання виконані.

Зокрема, у першому розділі ми проаналізували ставлення до дитини та дитинства в різних історичних епохах. Аналіз літератури показав, що до XVIII століття дитинство не сприймалося як важливий етап життя. Однак філософи, такі як Жан-Жак Руссо і Джон Локк, внесли значний вклад у зміну цього погляду, сприяючи розвитку гуманістичних поглядів на дитинство. Ми прослідкували постійну зміну в ставленні до дітей: від античності до сучасності уявлення про дитинство розвинулося від чогось не вартого уваги, до розуміння цього складного етапу в житті. Дитинство почало досліджуватися в різних сферах, зокрема у філософії, психології, антропології та фізіології (див. 1.1).

Ми окреслили способи зображення дитини та дитинства у літературі, яке також зазнало значних змін. Від ранніх творів, де діти часто зображалися як мініатюрні дорослі, до більш сучасних підходів, які враховують унікальні психологічні та емоційні аспекти дитячого розвитку. У літературі різних епох і культур дитинство зображувалося по-різному, від зневажливого ставлення у античності та середньовіччі до романтизованого сприйняття у XVIII-XIX століттях. Ми визначили основні способи у які діти зображуються в літературі: діти, як втілення невинності та доброчесності; зображення контексту радості через образ дитини; перебіг дитинства у важких ситуаціях (сирітство, дитяча

праця, булінг тощо); розвиток дитини – перехід від дитинства до дорослості, розвиток характеру, особистості, індивідуальності; діти в недитячих обставинах (війни, катаклізми, смерть близьких, діти в неблагополучних сім'ях). Образи дітей у літературі часто відображають соціальні та культурні контексти свого часу, демонструючи як радощі, так і труднощі дитячого життя. Дослідження показало, що сучасна література про дітей часто звертає увагу на складні соціальні та моральні питання, такі як сирітство, дружба, самореалізація та особистісний розвиток (див. 1.2).

У другому розділі ми визначили місце Люсі Мод Монтгомері в просторі літератури про дітей. Письменниця внесла значний вклад у розвиток роману виховання, розширивши його тематику та проблематику. Творчість Монтгомері характеризується глибоким розумінням людських почуттів, яскравими описами природи та використанням гумору. Її твори розкривають вплив літератури та культури на формування особистості, важливість дружби в житті молодих людей, а також цінність творчого підходу до сприйняття дійсності, як способу подолання внутрішніх конфліктів. Серед провідних тем творчості письменниці виділяємо: сирітство, дружба, кохання, материнство, самореалізація, становлення особистості та інші. Твори Монтгомері не лише захоплюють дітей, але й надають дорослим можливість переосмислити своє дитинство та зрозуміти важливі життєві уроки (див. 2.1).

Ми охарактеризували нарратив дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів», який є яскравим прикладом літератури, що розглядає дитинство як особливий світ. Після аналізу твору ми можемо стверджувати, що «Енн із Зелених Дахів» – це не просто роман, це справжня класика дитячої літератури, яка не втрачає своєї актуальності з плином часу. Роман став важливою частиною канадської літератури і мав значний вплив на розвиток літератури про дітей у всьому світі. Історія Енн – це зворушлива розповідь про дорослішання, наповнена щирими емоціями, оптимізмом та вірою у краще. Важливою темою роману є розвиток особистості через взаємодію з природою,

культурою та іншими людьми. Енн навчається знаходити радість у повсякденному житті, що стає провідною ідеєю роману. Люсі Мод Монтгомері створила образ дівчинки, яка стала зразком для наслідування, навчаючи щирості, доброти, стійкості та віри у власні сили. Авторка порушує у творі важливі соціальні та психологічні теми, такі як сирітство, освіта дівчат, дружба, самопізнання, пошук себе та свого місця у світі, а також наголошує на важливості мрій та уяви (див. 2.2).

У третьому розділі ми виділили методологічні форми подачі роману на уроках зарубіжної літератури в 7-х класах. Розроблена методична модель для викладання роману «Енн із Зелених Дахів» відповідно до нової модельної навчальної програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти є ефективним інструментом для формування ключових компетентностей, розвитку критичного мислення та емоційного інтелекту учнів. Вона включає різноманітні форми роботи з текстом, прийоми активізації навчальної діяльності та стимулювання учнів до глибокого осмислення літературного твору. Зокрема, використовуються такі методи, як «кошик для сміття», «мікрофон», «асоціативний куш» та «хмара слів», які сприяють активному залученню учнів до обговорення та інтерпретації тексту. Використання інтерактивних методів та різноманітних прийомів стимулює учнів до критичного осмислення ситуацій описаних у романі, дозволяє висловлювати свої думки, аналізувати поведінку персонажів та емоційні стани, робити висновки, а також робить процес навчання цікавим, ефективним та орієнтованим на потреби сучасних школярів. Впровадження цієї моделі у навчальний процес сприятиме всебічному розвитку учнів та їх готовності до подальшого навчання та життя у сучасному суспільстві (див. 3.1 та 3.2).

Отже, дослідження наративу дитинства у романі Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів» має велике значення для розуміння дитячої літератури та її ролі у вихованні гармонійно розвиненої особистості. Розроблена методична модель для викладання роману у 7 класі сприяє формуванню ключових

компетентностей, розвитку критичного мислення та емоційного інтелекту учнів. Робота доводить, що літературні твори можуть бути ефективним засобом не лише для розвитку мовних навичок, але й для виховання гармонійно розвинутої особистості, готової до подальшого навчання та життя у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька С. В. Дитинство епохи середньовіччя : становлення християнського сприйняття. *Шлях освіти* : наук.-метод. журн. 2009. №3. С. 35–42.
2. Білецька С. В. Особливості античної концепції дитинства. *Шлях освіти* : наук.-метод. журн. 2008. №1. С. 42–47.
3. Гребінь С. М. Дитинство як соціокультурний феномен: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Житомир, 2014. 20 с.
4. Дитяча література англomовних країн : Навч.-метод. посіб. для студентів і викладачів пед. коледжів / упоряд. Т. Ю. Єгорова. Вологда : Видавничий центр ВІРО, 2005. 268 с.
5. Загарницька І. І. Дитинство як соціальний феномен: філософська концептуалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2013. 36 с.
6. Качак Т. Б., Круль Л. М. Дитяча література : навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», 2014. 234 с.
7. Качак Т. Б. Література для дітей та юнацтва: проблеми методології дослідження. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*, Кривий Ріг. 2017. Вип. 10. С. 22–34.
8. Качак Т. Б. Тема втраченого дитинства у сучасній прозі для дітей та юнацтва (на матеріалі автобіографічної прози Володимира Рутківського). *Вісник Прикарпатського національного університету*. Філологія. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету, 2013–2014. Вип. 40–41. С. 113–119.
9. Квас О. В. Світ дитинства епохи Середньовіччя. *Шлях освіти* : наук.-метод. журн. 2011. № 4. С. 38–41.

10. Кизилова В. В. Дитяча література: стан. Проблеми. Перспективи. *Актуальні проблеми слов'янської філології* : лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. Зарва. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2009. Вип. XX. С. 236–240.
11. Кохан Р. А. Онтологія читання : рецепція художнього світу дитинства. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : зб. наук. праць, Київ : Університет «Україна». 2016. Вип. 33. С. 208–217.
12. Кохан Р. А. Поетологічна парадигма радості у світовій літературі про дітей кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі творів Юстейна Гордера, Джонатана Фоера, Анни Гавальди) : дис. ... канд. філ. наук : 10.01.04. Львів, 2018. 242 с.
13. Кочубей Н. В. Сучасне сприйняття дитинства: складність vs простота. *Вища освіта України* : теорет. та наук.-метод. часоп. 2012. № 2. С. 37–42.
14. Ладивір С. О. Радість розвитку: взаємодія дорослого і дитини. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 125 с.
15. Литвиненко С. Ф., Ямницький В. М. Становлення ігрової терапії в психоаналітичних школах А. Фрейд та М. Кляйн. *Збірник наукових праць РДГУ*, 2020. Вип. 14. С. 130–135.
16. Мазурина В. О. Методика викладання літератури в школі. Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2011. 225 с.
17. Мацевко-Бекерська Л. В. Наративна природа онтологічних пошуків дитячого тексту. *Іноземна філологія*, 2007. Вип. 119. С. 173–180.
18. Мацевко-Бекерська Л. В., Ніколенко О. М., Таранік-Ткачук К. В. та ін. Методика викладання світової літератури (методологічні, психолого-дидактичні аспекти): навч.-метод. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013.
19. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. К. : Ленвіт, 2000. 240 с.

20. Монтгомері Л. М. «Емілі з Місячного Серпа». URL: <https://coollib.com/b/300368/read>
21. Монтгомері Л. М. «Енн із Зелених Дахів» / пер. з англ. Анни Вовченко. Львів : Урбіно, 2023. 320 с.
22. Ніколенко К. С. Наратив дитинства у канадському англomовному романі (на матеріалі творчості Л.М. Монтгомері). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. т. 2. С. 236–242.
23. Ніколенко О. М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури (5-11 кл.). К. : Академія, 2003. 288 с.
24. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б., Богосвятська А.-М.І., Рудніцька Н.П., Туряниця В.Г. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Міністерство освіти і науки України, 2023. 84 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Intehrovanyy.kurs.literatur-ukrayinskoyi.ta.zarubizhnoyi-7-9.kl.Nikolenko.ta.in.26.07.2023.pdf>
25. Огар Е. І. Сучасна дитяча книга і світ дитинства. *Іноземна філологія. Український науковий збірник*. Львів, 2007. Вип. 119. С. 84–87.
26. Спартанська і афінська системи виховання. URL: <https://knigi.studio/filosofiya-obrazovaniya/spartanska-afinska-sistemi-126980.html>
27. A Declamation on the Subject of Early Liberal Education for Children. De pueris statim ac liberaliter instituendis declamation. Transl. Beert C. Verstraete. In: *Collected Works of Erasmus*. Ed. by J.K. Sowards, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1985. vol. 26, P. 291–346.
28. Aries P. Centuries of Childhood: A social History of Family Life. *Harmondsworth* : Penguin, 1986.

29. Aries P. *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Plon, 1960
30. Az-Zahra F. S., Saktiningrum N. Anne Shirley's Character Development and its Causes as Seen in *Anne of Green Gables* by Lucy Maud Montgomery. *Lexicon*, 2019. Vol. 6, no. 2. P. 119–132.
31. Banu M. S. B., Priscilla B. E. *Anne of Green Gables* by Lucy Maud Montgomery as a Coming-of-age Novel. *World Journal of English Language*, 2023. Vol. 13, no. 8. P. 275–280.
32. Brontë C. *Jane Eyre*. Penguin Random House UK, 2012. 576 p.
33. Czerny V. *Let Them Run Wild: Childhood, the Nineteenth-Century Storyteller, and the Ascent of the Moon. A Dissertation ... for the Degree of Doctor of Philosophy*. Boca Raton : Florida Atlantic University, 2009. 420 p.
34. Fadiman C. P. Children's literature. *Britannica*, 2024. URL: <https://www.britannica.com/art/childrens-literature>
35. Finansia N. A. Anne's extraversion and its major causes in Lucy Maud Montgomery's *Anne of Green Gables*. *Litera kultura : journal of literary and cultural studies*, 2013. Vol. 1, no. 3.
36. Gammel I., Lefebvre B., eds. *Anne's World: A New Century of Anne of Green Gables*. Toronto: University of Toronto Press Incorporated, 2010
37. Hayne D. M., Mezei K., Kellett-Betsos K. Canadian literature. *Britannica*, 2024. URL: <https://www.britannica.com/art/Canadian-literature>
38. Hilder M. The Ethos of Nurture: Revisiting Domesticity in L. M. Montgomery's *Anne of Green Gables*. In *100 Years of Anne with an "e": the Centennial Study of Anne of Green Gables*. Ed. by Holly Blackford. Calgary: University of Calgary Press, 2009.
39. Hudson A., Cooper S. A., eds. *Windows and Words: A Look at Canadian Children's Literature in English*. Ottawa: University of Ottawa Press, 2003.
40. Jacqueline R. *The Case of Peter Pan or The Impossibility of Children's Fiction*. Philadelphia, PA : University of Philadelphia Press, 1993. 181 p.

41. Jones D., Mary E. The Exeptional Orphan Anne: Child care, Orphan Asylums, Farming out, Indenturing, and Adoption. *The Annotated Anne of Green Gables*. Ed. by Wendy E. Barry, M. A. Doody, E. Mary, D. Jones. Oxford : Oxford University Press, Inc. 1997.
42. Keith W. J. Canadian Literature in English. *Ontario : The Porcupine's Quill*, 2006. Vol. 2. 200 p.
43. L. M. Montgomery and Canadian Culture. Ed. by I. Gammel, E. Epperly. Toronto Buffalo London : University of Toronto Press, 1999. 256 p.
44. Matsevko-Bekerska L. V., Nikolenko O. M., Kokhan R. A., Nikolenko K. S. Narrative Aspects of the Novels by Lucy Maud Montgomery and Eleanor Porter. *AWEJ for Translation & Literary Studies*. February 2022. vol. 6, no 1. p. 53–66
45. McIntosh A., Devereux C. Lucy Maud Montgomery. *The Canadian Encyclopedia*, 2013. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/montgomery-lucy-maud>
46. Nikolajeva Maria. Narrative theory and children literature. *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*. Ed. by Peter Hunt. London and New York. Routledge, 2004. Second Edition, Vol. 1. p. 166–178.
47. Rousseau J. J. *Émile, ou De l'éducation*, 1762.
48. Rubio M. H. *Lucy Maud Montgomery: The Gift of Wings*. Toronto : Anchor Canada, 2010. 720 p.
49. *The L. M. Mongomery Reader Volume Two: a Critical Heritage*. Ed. by B. Lefebvre. Toronto Buffalo London : University of Toronto Press, 2014. 464 p.
50. UNICEF <https://www.unicef.org/ukraine/>
51. Virokannas M. *The complex Anne-Grrrl: A third-wave feminist re-reading of Anne of Green Gables*. The University of Tampere, Tampere, Finland, 2011.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Тема вступного уроку

ДОДАТОК 2

Асоціативний кущ «дитинство»

ДОДАТОК 3

Люсі Мод Монтгомері. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 4

Острів Принца Едуарда. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 5

Важливі факти з біографії авторки. Фото з відкритих джерел.

**Люсі Мод
Монтгомері**

- Люсі Мод Монтгомері походить з Острова Принца Едварда.
- Після смерті матері Люсі Мод Монтгомері проживала з дідусем та бабусяю в містечку Кевендіш.
- В 1935 році письменниці надано почесне звання офіцеру Ордена Британської імперії.

ДОДАТОК 6

Евелін Несбіт. Фото з відкритих джерел.

Несбіт Евелін

ДОДАТОК 7

Обкладинки іноземних та українських видань. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 8

Постери до екранізацій роману. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 9

Енн Ширлі. Серіал «Енн» (2017 рік). У ролі: Емібет МакНалті. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 10

Марілла Катберт. Серіал «Енн» (2017 рік). У ролі: Джеральдін Джеймс. Фото з відкритих джерел.

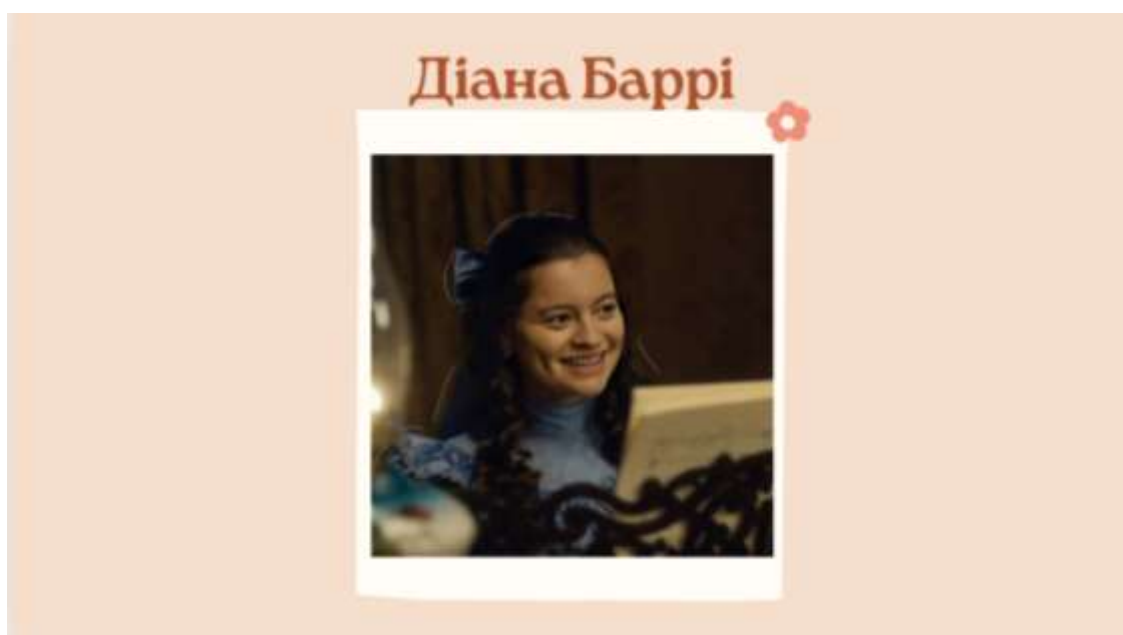
ДОДАТОК 11

Метью Катберт. Серіал «Енн» (2017 рік). У ролі: Р. Х. Томсон. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 12

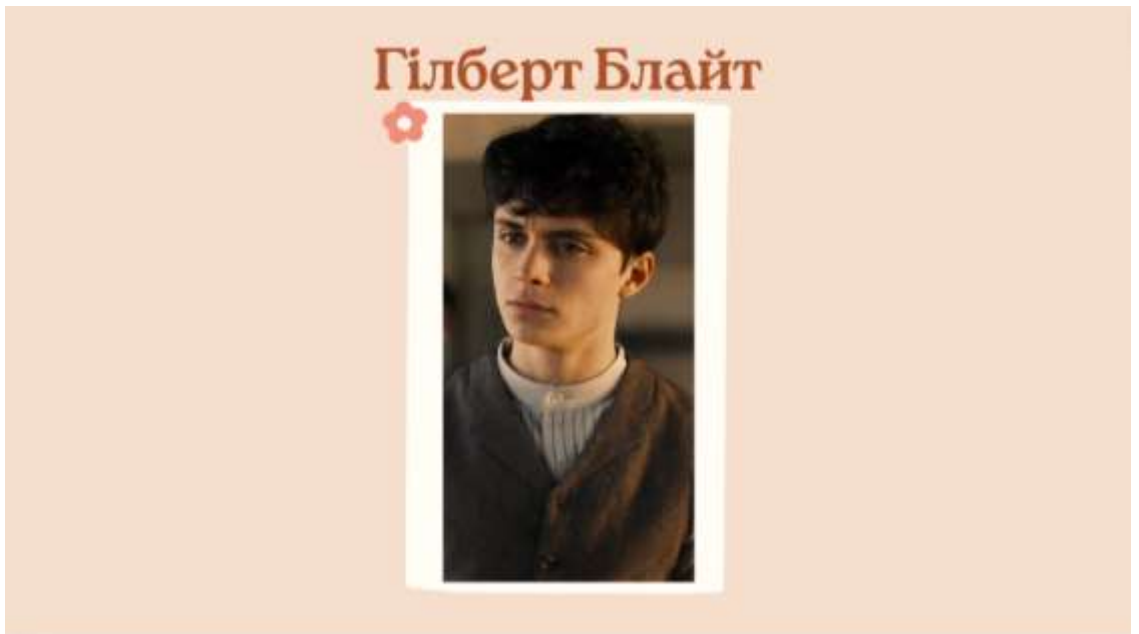
Діана Баррі. Серіал «Енн» (2017 рік). У ролі: Делайла Бела. Фото з відкритих джерел.

ДОДАТОК 13

Гілберт Блайт. Серіал «Енн» (2017 рік). У ролі: Лукас Джейд Зуманн.

Фото з відкритих джерел.

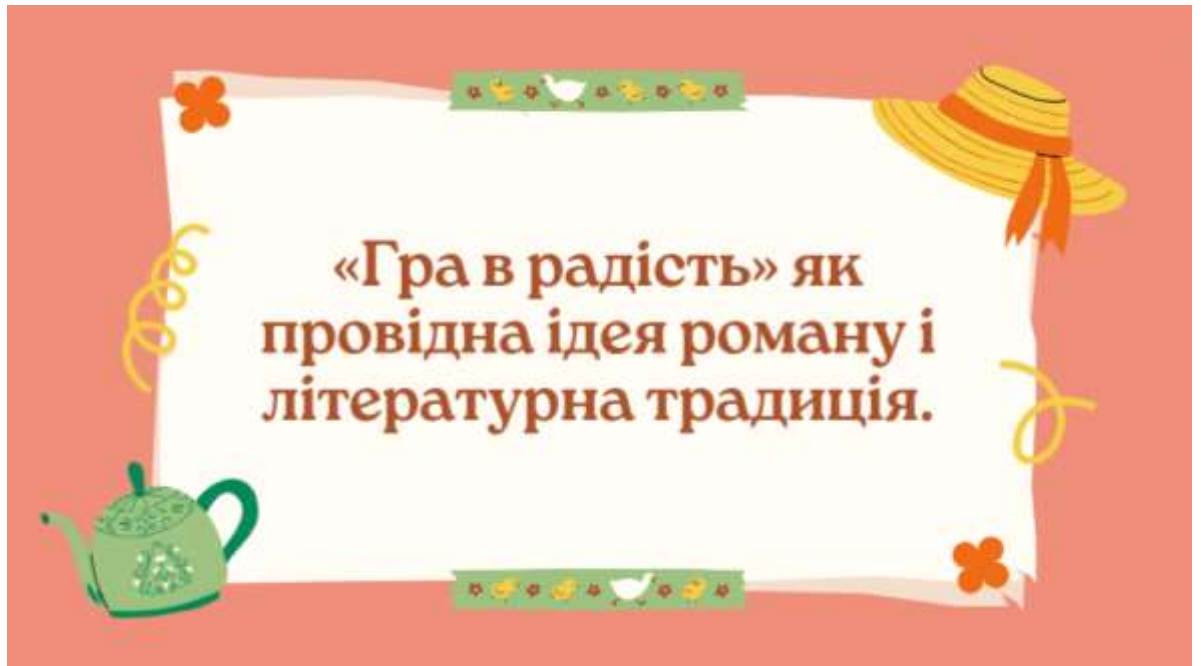
ДОДАТОК 14

Хмара слів «радість»

ДОДАТОК 15

Тема уроку

ДОДАТОК 16

Асоціативний куц «Енн VS Поліанна: спільні риси»

